

Miha Madijev de Barbazanis.

Čitao u sjednici historičko-filološkoga razreda Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 30. listopada 1902.

DR. FERDO ŠIŠIĆ.

Među našim domaćim piscima iz prve polovine XIV. vijeka osobito se ističe Splječanin *Miha Madijev*¹. Pored njega imamo još dvojicu: kanonika zagrebačkoga Ivana arcidakona goričkoga i anonimnoga pisca spisa „*Obsidio jadrensis*“. Ako promislimo, da se rad goričkoga arcidakona Ivana poglavito odnosi na unutarnje prilike biskupije zagrebačke, a djelo anonimnoga pisca samo na podsadu Zadra godine 1345/6., dakle da su djela obojice pisaca u prvom redu lokalne važnosti, onda nam još više pada u oči velika vrijednost istoričkoga rada našega Mihe Madijeva, jer taj obuhvata ne samo glavne događaje iz hrvatske istorije od godine 1290. do 1330., već i neke, što se tiču Ugarske, Italije, Njemačke, Srbije i Španije.

Uza sve to je literatura o Mihi Madijevu prilično oskudna. *Ivan Lucije*, koji se prvi poslužio njegovim spisom, nije o njemu ništa napisao. U trećem tomu Schwandtnerova zbornika, i to u predgovoru, prvi je našao (1748.) senior protestantske općine požunske, marljivi *Matija Bel* koju riječ za Mihom Madijevu i njegovo djelo. On kaže: „To je veoma površan spis, gledaš li na sadržaj ili na spoljašnji oblik (t. j. jezik). Međutim Lucije nije zlo uradio, kad ga je uvrstio među ostale pisce svoje. Jer onaj, koji ushtije da napiše opširniju istoriju Hrvatske i Dalmacije, poslužiti će se ovim

---

¹ *Miha* (piščevo kršteno ime) isto je što i *Mihajlo*, dok mu se otac zvao *Madije* (Madius, Maius); oba su imena bila vrlo obična u romanskih žitelja u dalmatinskom primorju. Vidi u *Račkoga*: Documenta. Zgb. 1877. i *Ljubić*: Index in vol. I—V. Zgb. 1893. s. v. *Madius* i *Micha*. Neki istorici griješkom zovu našega pisca *Miha* (pače i *Mika*) *Madije*; ispravno je samo *Miha Madijev* (t. j. sin).

djelcem Madijevim tim korisnije, što su vijesti o onim drevnim događajima mutnije i teže pristupačne¹. Od onda je prošao gotovo čitav vijek, a da se nitko ne sjeti našega Mihe. To tek učini zaslužni spljetski arheolog *Franjo Carrara* u svojoj knjizi o spljetskoj crkvi (1844.), ali tek onako mimogred u dvije tri riječi. „Malo je pisao, kaže za Mihi, a i to je nesređeno; niti je istorija, ni memoar, ni kronika; jezik i slog su mu baš barbarski. No ipak je zaslužan“². Dvadeset godina kasnije napisao je učeni *Franjo Rački* prvi o Mihi kratku studiju, i to u svojoj važnoj raspravi „*Ocjena starijih izvora*“. Ponaјprije pokupio je vrijedni istorik sve one oskudne podatke, do kojih je on onda mogao doći, a ipak bar nešto kazuju o životu Mihinu, onda navodi u kratko sadržaj samoga djela i napokon izriče vrijednost njegovu za hrvatsku istoriju u prvoj polovini XIV. vijeka. U potanje razlaganje i ispitivanje Mihina djela Rački se nije upustio, a sud njegov o njemu u glavnome se potpuno podudara s onim Matije Béla i Franje Carrare. „I doista, piše on, u koliko je djelce svojim oblikom nesavršeno, te se s toga ne može uvrstiti ni među spomenice ni među ljetopise, u koliko je ono i sadržajem jalovo, pazljivu povjestniku našem ne će biti bez koristi, a primit će ga tim radje u ruke, čim je znamenitija u hrvatskoj povjesti ona doba, na koju se protežu bilješke Mihine i čim su redji spomenici suvremeni“³. Prof. *Vitaliano Brunelli* dodao je (1878.) svomu kritičnomu izdanju Mihinoga spisa kratak predgovor, u kojemu također navodi neke vijesti o Mihi i njegovoj porodici, ali ni toliko koliko Rački, te onda daje kratku karakteristiku djela; napokon tvrdi, da se Miha poslužio za one vijesti, što se odnose na istoriju talijansku, nekim kronikama pisanim u Italiji, dok je za dalmatinske i hrvatske događaje kao suvremenik bilježio što po čuvenju, što po videnju⁴. Konačno se pozabavio oko Mihe Madijeva i profesor kazanjskoga universiteta *Ivan Smirnov* u svojoj raspravi o snošaju između dal-

¹ *Scriptores rerum hungaricarum veteres ac genuini . . . cum amplissima praefatione Mathiae Belii . . . cura et studio Joannis Georgii Schwandtneri*. Vindobonae 1748. Tomus III, pg. XXXII.

² Prof. Abate dr. *Francesco Carrara*: Chiesa di Spalato un tempo Salunitana. Trieste 1844. pg. 63.

³ Dr. *Franjo Rački*: *Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka*. *Književnik* 1864. str. 544—548.

⁴ *Programma dell' i. r. ginnasio superiore di prima classe in Zara alla fine dell' anno scolastico 1877/8*. Zara 1878. str. 3—5.

matinskih gradskih općina i Venecije (1880.). Odmah u početku ističe, da nema o ličnosti i životu autorovom nikakih podataka, a onda prikazuje u kratko sadržaj njegova spisa, zatim pokazuje, kako se vijesti njegove o dalmatinskim gradovima i hrvatskim knezovima potvrđuju ispravama iz mletačkoga arhiva. U potanku analizu Mihinoga djela nije se ni on upustio¹.

Mi ćemo se u ovoj studiji najprije pozabaviti oko ličnosti Mihe Madijeva, razumije se, koliko je to podrobnije za sad moguće, jer ne samo što se to pitanje u neku ruku zanemarilo, već i s razloga, što se tek na taj način jasno razabira društveni položaj našega pisca. Onda ćemo kritički raspraviti o njegovom djelu, i to redomice o rukopisima, o izdanjima, kad je od prilike napisano, o njegovim izvorima i o istoričkoj vrijednosti njegove sadržine, sve samo s obzirom na hrvatsku istoriju.

1. O životu Mihe Madijeva.

Iz pripovijedanja najstarijega spljetskoga historika arcidakona Tome² poznato je, kakvi su počeci grada Spljeta. Kad su naime za vrijeme seobe svoje Hrvati zauzeli i razorili slavnu Salonu (oko g. 639.), rastrkali su se preostali njezini romanski žitelji poglavito po sučelnom otočju, no poslije nekoga vremena odluče oni, da se opet povrate na dalmatinsku obalu. Ne usuđujući se nanovo naseliti ruševine svoga bivšega grada te ga obnoviti sklonili su se u prostranu i tvrdu palaču, što ju je nekad sagradio car Dioklecijan na obali morskoj, a u blizini Salone, pa tako je onda nastao grad *Spalatum*, *Spalato*, hrvatski *Spljet*, napučen u prvom početku isključivo romanskim žiteljstvom. Neprekidni doticaji sa sučelnom Italijom, a i tijesna sveza između papinske stolice i nadbiskupije spljetske (koja je također bila amo prenesena iz porušene Salone) vazda su u Spljetu budnu držale romansku svijest, a s njome dakako i osobitu težnju k autonomnom municipalnom životu. Ali otale je nastao onaj živi narodnosni antagonizam između romanskoga Spljeta i susjednih Hrvata, a kako je romanski živalj bio

¹ *Ivan Smirnov*: Отношения Венеции къ городскимъ общинамъ Далмаціи съ XII. до половины XIV. вѣка. Kazanj 1880. strana 145—148.

² *Thomas arcidiaconus*: Historia salonitana. Digessit dr. Fr. Rački. (Mon. spect. hist. Slav. merid. vol. 26. *Scriptores* vol. III. Zgb. 1894.) str. 23—33.

brojem slabiji, to se on vrlo rado u potrebi utjecao za pomoć svojim suplemenicima u Italiji, kojih je politički život pomno pratio. Sve je to i od osobite važnosti po razvitak pravnih institucija spljetskih, jer te su vazda u tijesnoj svezi s pravnim razvojem u Italiji, tako da se u spljetskim zakonicima jasno odsijeva karakter talijanskih municipalnih statuta. Na takav pravni razvoj najviše je utjecaja imala romanska gradska aristokracija, koja je s ponosom brojila bivše salonske bjegunce među svoje pradjedove, a pored toga imala u općini u svojim rukama svukoliku moć, dok se ostalo građanstvo, među kojim se s vremenom ističe sve više Hrvata, nije nikada smjelo miješati u upravu svoga rodnoga grada. Taj aristokratsko-republikanski ustav, kojem su pojedini odlomci već dosta rano bili napisani, složio i sredao je u preglednu cjelinu godine 1312. onodobni spljetski načelnik *Percevalus* sin *Ivanov* iz Ferma „vir peritus in iure canonico et civili“¹. U ovoj nas studiji zanima u prvom redu iz toga zakonika jedna točka, koja će nam u velike pomoći, da rasvijetlimo oskudne bilješke o porodici našega Mihe Madijeva.

Na čelu općine stajao je kao njezin prvi činovnik gradski *načelnik* (*potestas, rector civitatis*), obično tuđinac iz ankonitanske marke; pored njega su *gradski suci* (*iudices*), njih tri na broju, a biralo ih je veliko vijeće preko petorice posebnih birača (*electores*). Statut izrijekom kaže: „*Dicti autem electores eligent officiales infra-scriptos, scilicet tres iudices, qui sint de nobilibus dicte civitatis, cui pater vel avus, vel ipsemet extiterit in dicto offitio iudicatus. Bastardus autem sive spurius et eius filius aut nepos eligi non possint in dicto offitio iudicatus*“. Onda: „*Et nullus dictorum trium iudicium conpellatur invitus ad dictum offitium exereendum: qui vero assumpserit dictum offitium iudicatus, habeat in dietis tribus mensibus, quibus steterit in dicto offitio, pro suo salario quinque soldos Venetorum parvorum in commune Spalati pro quolibet . . . Item statutum et ordinatum est, quod quilibet de dictis tribus iudicibus debeat esse etatis adminus XXX-ta annorum*“. Napokon: „*Item statutum et ordinatum est, quo quicumque fuerit in aliquo publico offitio dicte civitatis (dakle i suci), non possit assumi in eodem offitio, nisi post tertiam mutationem*“, — a „*mutatio curie et*

¹ *Statuta et leges civitatis Spalati*. Opera prof. dr. J. J. *Hanel* (Mon. hist. jur. Slav. merid. Pars I. Statuta et leges vol. II.) Zgb. 1878. str. V—VIII. i str. 1—3. — Dr. J. J. *Hanel*: Pravni život u obćini spljetskoj. *Rad* jugosl. akad. knj. 54 str. 181—182, 196—198.

officialium civitatis Spalati fieri debeat in generali consilio civitatis predicte *singulis tribus mensibus*¹.

Iz toga izlazi: 1. U Spljetu mogao je biti gradski sudac samo domaći plemić, kojemu su već prije obnašali tu čast otac ili djed, to jest sudački čin bio je u nekim porodicama nasljedan, jer je baš morao prelaziti od oca na sina ili unuka. 2. Sudački čin trajao je samo tri mjeseca uz određenu plaću. 3. Sucu moralo je biti najmanje trideset godina. 4. Ponovno je mogao netko biti izabran tek nakon treće obnove općinskoga činovništva, to jest nakon devet mjeseci².

Ovakovoj aristokratskoj romanskoj porodici, koja je živahno ulazila u razvitak i sudbinu svoga rodnoga grada, a poglavito vršila, tako reći, nasljednim uobičajenim pravom kroz više koljena sudački čin, pripadao je naš Miha Madijev.

Najstariji nama za sada poznati član spljetske patricijske porodice de Barbazanis jest ljetopišćev istoimeni djed *Miha Madijev*. Iz njegova života imamo dosta vijesti, jer ga spominje jedno desetak isprava i suvremenik njegov i drug Toma arcidakon. Kad su u Spljetu godine 1235. nastale one domaće razmirice, što su građane razdvojile na dvije stranke, uslijed čega je grad došao na rub propasti, bude na prijedlog arcidakona Tome zaključeno, da će Spljet u buduće svoje načelnike birati iz Italije. U tu svrhu budu odaslani od strane svećenstva arcidakon Toma, a od strane plemstva Miha Madijev početkom god. 1239. u Ankonu, gdje izmoliše Gargana de Arceidis za načelnika. Dne 15. maja povrate se odaslanici s novim načelnikom u Spljet te budu svečano dočekani³. Kad je malo po tom novi načelnik dne 11. jula sklopio u ime svoje općine mir s Trogirom, navodi se među spljetskim zastupnicima i Miha Madijev⁴. Od sada u naprijed nalazimo ga često navedena u ispravama grada Spljeta kao gradskoga suca ili kao svjedoka, a jednom i u Dubrovniku kao spljetskoga poslanika.

¹ *Statuta* civ. Spal. ed. cit. str. 39—41.

² *Hanel* u svojoj raspravi „Pravni život“ str. 212. krivo kaže „poslije toga morale su proći tri godine“, prije nego li je mogao netko biti biran ponovno za suca, jer statut jasno glasi: „nisi post tertiam mutationem“ (str. 41), to jest poslije treće obnove općinskoga činovništva, dakle izbora.

³ *Thoma* archid. ed. cit. str. 113—120.

⁴ *Lucius*: Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù. Venezia 1674., str. 38—40. Pomirbenu ispravu ima i *Kukuljević*: Regesta saeculi XIII. Zgb. 1896. br. 374 str. 108, ali veoma netočno.

Tako dne 4. oktobra 1252., 25. februara 1256., 24. marta 1256., 23. marta 1257., 10. februara 1260., 3. augusta 1261., u augustu 1262., 6. aprila 1264., 7. aprila 1265., 14. aprila 1266., 14. oktobra 1267. i 21. septembra 1270¹. Kad pomislimo, da se Miha Madijev isticao kakvih tridesetak godina u javnom životu, možemo s nekom pouzdanošću tvrditi, da se skoro poslije godine 1270. upokojio, osobito što mu i onako poslije toga vremena nema traga.

O njegovu sinu *Madiju Mihinu* znamo vrlo malo. On nam se tek dva puta navodi u ispravama, i to dne 5. juna 1276. i 3. jula 1282. kao gradski sudac². Ali za to nam teku nešto obilnije vijesti o njegovu sinu, a našem piscu Mihi Madijevu.

Miha Madijev rodio se u Spljetu oko godine 1284³. Prvi se put spominje on kao svjedok u zakladnoj ispravi manastira sv. Klare, što ju je izdao dne 4. februara g. 1311. spljetski nadbiskup Petar uz još šestoricu drugih građana⁴. Iduće godine 1312. bio je u Spljetu načelnik Percevalus, sin Ivanov iz Ferma, koji je, kako je već spomenuto, sabrao sve zakone spljetske u jedan kodeks. Među inim točkama kaže se tu, da imadu neki spljetski plemići načelnika tuđinca nadzirati, da svoje dužnosti točno i savjesno vrši. Među ovima se navodi i „de contrata sancti Domnii Michi Madii“, dakle kao zastupnik gradskoga kotara oko crkve sv. Dujma⁵. Tim nam se potvrđuje starina njegova plemstva, a i to, da mu se rodi-

¹ Isprave se nalaze navedene u: *Bullettino d' archeologia e storia dalmata (Alačević: Reggitori di Spalato circa 650—1420) vol. IV. str. 136, VIII. str. 165 i 166; Wenzel: Codex dipl. arpad. cont. vol. VIII. str. 437, II. str. 326, III. str. 153; Ljubić: Listine, knj. I. str. 88, 98, 100, knj. V. str. 223; Kukuljević: Regesta str. 303.*

² *Bullettino IX. str. 29; Ljubić: Listine, knj. V. str. 225.*

³ Miha Madijev doduše toga nigdje ne spominje, a niti drugi tko, ali nije teško postići taj rezultat. Prema spljetskom statutu nitko nije mogao biti sucem *prije svoje tridesete godine*, a kako nam se Miha kao sudac prvi put spominje godine 1314., to odatle izlazi (dašto, ako mu je tada bilo najmanje trideset godina), da se rodio negdje oko godine 1284. Što se Miha prije 1314. spominje kao član gradskoga vijeća i kao svjedok, to ne obara naše slutnje, jer u Spljetu bio je svaki plemić gradskim vijećnikom od svoje *dvadesete godine* (*Stat. str. 31*), a svjedokom svaki neporočni Splječanin od svoje dvadeset i četvrte (*Stat. str. 70*). Konačno da se Miha odista nekako oko godine 1284. rodio, dokazuje u neku ruku i to, što se god. 1313. oženio, a onda mu je bilo prema našem računu oko dvadeset i devet godina.

⁴ *Farlati: Illyrici sacri tomus III. str. 302.*

⁵ *Statuta civ. Spal. str. 35.*

teljska kuća nalazila u najodličnijem dijelu gradskom. Iduće godine 1313. doznajemo, da se naš pisac oženio plemenitom Trogirkinjom iz patricijske kuće Cippika¹, a buduće godine nalazimo ga opet u službi rodnoga grada. Te je godine (1314.) bio gradski načelnik i opet Talijan iz Ferma, Andrija Dominikov; dne 18. aprila sazove on gradsko vijeće, i tu bude zaključeno, da se u statutima učine neke promjene i neke nužne dopune. U odboru one šestorice, koji se za to imao pobrinuti, navodi se i Miha Madijev, što nam dokazuje, da je bio čovjek naobražen i vješt tadašnjoj pravnoj znanosti². Poslije toga nam se naš pisac spominje tri puta uzastopce kao *gradski sudac*, i to dne 1. septembra 1314., u oktobru 1319. i 29. juna 1320³. Od sada ne nalazimo Mihe Madijeva dulje vremena zabilježena u spomenicima; on se opet javlja godine 1327., kad vrši za svoj rodni grad čin velike političke važnosti.

Spljet je teško i nerado podnosio gospodstvo susjednih Bribirskih knezova, osobito od kad su oni zavladaali tvrđim Klisom. Kad je ban Mladen pao (g. 1322.), onda je općina pomislila, da joj je došao zgodan čas, da se oprosti nesusnoga susjeda, ali brat Mladenov knez Juraj II. opet je pokori i prisili, da mu bude odana. Međutim je u junu g. 1324. knez Juraj od kneza Nelipića potučen i bačen u tamnicu, na što se opet Spljećani podignu protiv knezova Bribirskih, šta više, oni odaberu godine 1326. glavnoga dušmanina Bribiraca kneza Nelipića svojim knezom. Ali još iste godine izmiri se Nelipić sa knezom Jurjem, i tako je Spljet izručen njegovoj osveti. Spljećani nemajući u zdvojnosti kud, jer ni od kralja Karla Roberta nijesu se mogli nadati pomoći (pošto je njegov ban Mikac bio od hrvatske gospode potučen), učiniše ono, što su nedavno uradili pod jednakim prilikama Šibeničani i Trogirani. Dne 18. augusta 1327. saberu se gradski vijećnici, a među njima se izrijekom navodi i Miha Madijev, u općinskom domu, te jednostavno zaključuje, da će se predati u zaštitu krilatomu lavu. Spljetski

¹ *Carrara*: Chiesa di Spalato str. 63. Pisac na žalost ne kazuje, otkle je crpao ovu vijest, no njemu kao dobrom poznavaću spljetskoga kaptolskoga arhiva, a za cijelo i drugih po Dalmaciji, može se s nekom sigurnošću vjerovati. Da se u to doba odista nalazila u Trogiru porodica Cippika, dokazuje trogirski gradski zapisnik od 8. juna 1315., gdje se kaže „... uxor Marini Cippico“. *Lucius*: Mem. di Tr. str. 156. i *Notae Joannis Lucii* ed. *Rački* u „*Starinama*“ knj. XIII. str. 226.

² *Statuta* civ. Spal. str. 191—192.

³ *Bullettino* IX. str. 112, 127.

poslanici, arcidakon Dominik Lukarijev i Nikola Teodosijev uglave po tom dne 18. septembra u Veneciji s duždom ugovor o predaji grada, a taj onda jednoglasno odobri dne 3. oktobra spljetsko vijeće¹. I kod toga odobrenja nalazimo Mihu Madijeva u svojstvu gradskog vijećnika. Iduće se godine (1328.) dne 21. juna spominje naš pisac kao gradski sudac (dašto pod mletačkom upravom), a onda mu se ne nalazi traga sve do 2. decembra g. 1344., kad ga spomenici opet navode kao gradskog suca². Više se o njemu čuje koju godinu kasnije.

Dne 8. jula 1357. Spljet opet priznade za svoga „prirodnoga gospodara“ kralja Lauša I. Toga se dana Miha Madijev opet spominje kao gradski sudac. Sada bude u vijeću izabran za načelnika Gentilis iz grada Calli u ankonitanskoj marki, te podjedno učinjen popis sviju gradskih vijećnika; među ovima se odmah kao drugi po redu, svakako po starosti, navodi naš pisac. Kad je po tom dne 29. novembra izabrano posebno „vijeće pouzdanika“ (consilium credentie), nalazimo u njemu i Mihu Madijeva. To je vijeće bilo važan faktor u općini, jer je ravnalo njezinim finansijskim poslovima. Zadnji nam se put spominje naš pisac dne 27. februara 1358.; toga je dana izabran općinskim savjetnikom³. Tada je bio vremešan starac od kakve sedamdeset i četiri godine, a što mu kasnije više ne nalazimo traga, dade se lako protumačiti njegovom smrću, koja po svoj prilici pada nekako u to doba.

Sin mu je bio *Madij Mihin*, a vrela nam ga često navode tek kroz godine 1357. do 1359.⁴ Kako mu se otac oženio godine 1313., to se on dašto mogao još za živa oca isticati u javnome životu spljetskom. Njegov je sin poznati *Miha Madijev*, koji se veoma često spominje u spomenicima od godine 1383. do 1426.; osim što je bio kao i otac mu mnogo puta gradski sudac, povjeriše mu Splječani i neke diplomatske misije, naročito s bosanskim kraljem Tvrtkom⁵.

Ovim je podacima jasno dokazano, od kolikoga je ugleda i važ-

¹ *Ljubić*: Listine I., 368—372 i III., 440—441.

² *Farlati* o. c. III. str. 311. *Bullettino* X. str. 54.

³ *Bullettino* X. str. 116, XIV. str. 121, 139, 141, 156.

⁴ *Bullettino* XIV. str. 122, XVI. str. 185, XVII. str. 28, 59. Kao gradski kapetan *Lucius*: Mem. di Tr. str. 251—2.

⁵ *Bullettino* XIV. str. 139, XV. str. 27, 141, XVII. str. 110, 111, XI. str. 126, 160. *Lucius*: Mem. di Tr. str. 332. Vidi u *Račkoga*: Pokret na slav. jugu. Rad III. str. 66—68, 102—103.

nosti bila porodica našega Mihe Madijeva kroz više koljena u Spljetu, a i njegov lični je položaj jasnije istaknut, nego li je to do sada učinjeno. Kad uporedimo Mihinu porodicu s drugima u Spljetu, onda možemo reći, da je bila među prvima u gradu, a taj je ugledni položaj od važnosti i za duh, u kojem je Miha napisao svoje djelo.

2. Rukopisi.

Jedini nam poznati stariji rukopis Mihina djela u onom opsegu, kako je do nas došlo, čuvao se još u drugoj polovici XVII. stoljeća u biblioteci patricija *Petra Cindra* u Spljetu¹. Međutim taj rukopis, koji se poslije izgubio, a prvi se njime poslužio Trogiranin Lucije, nije nipošto bio piščev autograf, već naprosto prijepis, i to dosta rđav. Dokazi za ovu našu tvrdnju jesu ovi: Potpuni je natpis Mihinom djelu glasio po Luciju: „Incipit historia edita per Micham Madii de Barbazanis de Spaletto de gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificum *pars secundae partis* de anno Domini 1290.“ Prema tome dakle pred nama se nipošto ne nalazi čitavo autorovo djelo, već samo *fragment*, naime „*pars secundae partis*“. Svakako valja priznati, da na autografu ne bi bilo kao naslov ubilježeno: „Incipit historia . . . pars secundae partis“, jer takav naslov, koji označuje torso, ne može nikako da potječe od pisca sama, već od čovjeka, koji je ili pouzdano znao ili samo držao, da je potpuno Mihino djelo obuhvatalo dva dijela, a ono, što je pred njime, da je tek odlomak drugoga dijela, dakle nipošto čitavo.

Nadalje dokazuju našu tvrdnju mnogobrojne lakune u samom tekstu. Po smislu se naime jasno vidi, da je na nekim mjestima ispuštena po koja riječ, a toga Lucije označio nije; dašto jer je onako našao u Cindrovom rukopisu, dok je zar nevješti prepisivač, koji je možda u autografu našao ona mjesta oštećena, ne mareći za to, pisao dalje, ne označivši pogrješke svoje.

U glavi VI. govori Miha Madijev o izboru Henrika VII. Luksemburgovca za cara njemačkoga, pa onda kaže ovako: „et omnes civitates Lombardiae ad fidelitatem et praecepta convocavit et intravit sequenti die civitatem, ubi a domino episcopo Ostiensi legato domini Papae in ecclesia Sancti Joannis coronatur“. Očevidno je, da između riječi „*convocavit*“ i „*et intravit*“, fali možda oveća

¹ *Lucius*: Inscriptiones dalmaticae. Venetiis 1673. str. 73.

rečenica; svakako je bilo govora, kako je car Henrik VII. putovao do Rima preko Genove, Toscanne i Romagne, a onda se prirodno nadovezuje „et intravit sequenti die civitatem“ t. j. u Rim, što se zbilo dne 29. juna 1312. Nikako se ne može uzeti, da bi suvremeni Miha Madijev napisao, da je car odmah *dan poslije* poziva na lombardske gradove, što ga je izdao u Paviji u *oktobru 1311.*, ušao u Rim.

U glavi XVIII. kaže se: „Tandem banus Mladenus videns se esse confusum et devictum sine bello misit comitem Georgium fratrem suum ad regem Hungariae, ut sibi impenderet *auxilium*, *semper* adhaesit amicitiae et auxilio Vlacorum et Policianorum“. Između riječi „*auxilium*“ i „*semper*“ opet fali koja riječ, jer autor nikako nije mogao na taki način pobrkati „*pomoć*“ kraljevsku s vlaško-poljičkom.

U glavi XXII. nalaze se dvije lakune. Tu se kaže: „Tunc putantes (sc. omnes barones de Dalmatia) resistere potentiae regali et ipsis per eum missis in Chroatiam, consilium malignum et *perversum*, *quid cogitatis* de rege vestro Carolo . . .“ Bjelodano je, da između riječi „*perversum*“ i „*quid*“ fali glagol, možda „*fecerunt*“, s kojim se onda i rečenica svršava, tako da se sa „*quid*“ opet počinje nova. Dalje čitamo u istoj glavi: „Ubi ergo est sensus vester et memoria, quod in uno ictu posset vos et omnes vestros *consultores et in brevi* fiet deflictio vestra propter infidelitatem vestram“. Jasno je, da između „*consultores*“ i „*et in brevi*“ opet fali glagol, koga po smislu lako pogađamo, t. j. takav, koji je imao da znači: „*uništiti*“ (n. pr. destruere).

U glavi XXV. se kaže: „ . . . quem Balianum archiepiscopum dominus Papa Johannes XXII. ad instantiam Magistri Hospitalis insulae Rodis ab illo loco removit (sc. de insula Rodo) et eum collocavit in ecclesia *Spalatensi inter* quos constitutiones ordinavit, quod omnes canonici et clerici . . .“ Očito je, da između riječi „*in ecclesia Spalatensi*“ i „*inter quos constitutiones*“ fali više toga, t. j. kako je nadbiskup Balian došavši u Spljet izdao razne naredbe, a onda je logički nastavak „*inter quos constitutiones*“.

Pored tih lakuna padaju još u oči mnoge *jezične* i *stvarne pogreške*, koje se opet mogu samo nevještom prepisivaču upisati u grijeh.

U glavi III. kaže se, da su Mlečani bili od Genovljana pobijeđeni 8. septembra 1298. „*apud insulam Corsicae*“, a treba da je „*Corcyrae*“. U IX. „*Alaphant*“ mjesto „*Infant*“, to jest govor je

o infantu Ferdinandu od Majorke, koja se ovdje zove „*Maiolicha*“ (!). U gl. X. ima ovaj pleonazam „*eodem tempore, anno et mense augusti*“, valjda mjesto „*eodem anno, mense augusti*“. U gl. XI. kaže se za papu Ivana XXII. da je bio prije izbora nadbiskup „*de Viccoli*“ mjesto „*Avenione*“. U gl. XII. se navode Visconti i Scaligeri kao „*de parte Ghebellina*“, a treba da je „*Guelfa*“; među tim moguće je, da je ovu pogriješku učinio sam Miha Madijev. U gl. XV. kaže se: „*antiquo tempore Salonitanorum Salona habebat suffraganeos XXIV. episcopos*“, a u njegovo vrijeme ima ih samo deset; to se zgodilo „*propter invidiam clericorum et civium Spalatensium, quae tunc regnabat inter eos*“, pa tako „*perdidit ipsa ecclesia Spalatensis XVI. suffraganeos*“; treba da je „*XIV. suffr.*“, jer se od dvadeset i četiri ima odbiti deset. U gl. XVII. kaže se, da su Šibeničani i Trogirani sklopili savez protiv Mladena „*mense Januarii luce XVI.*“, a treba da je „*XXIV.*“. U gl. XXII. ima „*facientes*“ mjesto „*faciens*“, jer taj se particip odnosi samo na kralja Karla Roberta. U gl. XXVIII. kaže se: „*Item rex Aragonum eodem tempore misit filium suum cum ducentis lignis armatorum Sardiniam, quam (ut dicitur) cepit eam et tenet pro sua*“. Tu je čitava zbrka; ono „*ut dicitur*“ nema pravoga smisla, kad se govori o jednom poznatom suvremenom događaju, a svakako je kasniji umetak ono „*quam*“ ili „*eam*“; oboje nije Miha Madijev mogao napisati, jer je jedno ili drugo svakako suvišno.

Na temelju ovih mnogih razloga ja sam tvrdo uvjeren, da je Cindrov rukopis bio loš prijepis, a o autografu da nema ni govora. Taj rukopis upotrebio je, kako smo već spomenuli, za svoja djela učeni Trogiranin Ivan Lucije, te ga je u tu svrhu, kako sam kaže, svojom rukom prepisao u biblioteci pomenutoga patricija spljetskoga. Taj prijepis, jedini što je do nas došao, ostavio je Lucije uz druge poznate rukopise u vatikanskoj knjižnici, gdje se još i danas čuva pod brojem 7019.¹

3. Izdanja.

Djelo Mihe Madijeva prvi je štampom na svijet izdao *Ivan Lucije* priklopivši ga uz još neke druge pisce svojoj hrvatskoj historiji, koja je prvi put izišla godine 1666. u Amsterdamu. Odavle ga je

¹ Lucije položio je svoj prijepis u vatikanskoj biblioteci pod brojem 6525. Današnja je signatura: „*inter latinos 7019, inter slavicos I.*“

onda preštampano *Duro Schwandtner* u trećem tomu svojih pisaca za ugarsku i hrvatsku povijest, a u novije doba ponovno ga je izdao profesor zadarske gimnazije *Vitaliano Brunelli* u programu istoga zavoda za godinu 1877/8.

Luciju su se potkrale u njegovu izdanju neke štamparske pogreške, pa te je onda naknadno ispravio u dodatku svoga spisa „*Inscriptiones dalmaticae*“. No pored svega toga u Schwandtnera je djelo Mihe Madijeva preštampano sa svim onim pogreškama, očevidno što izdavač nije znao za Lucijeve ispravke. Tek prof. Brunelli pripazio je na to te svoj tekst valjano ispravio. To se posljednje izdanje odlikuje od ostalih još i tim, što je izdavač kušao, da svaku vijest Mihinu kontrolira i isporedi s ispravama i s drugim suvremenim piscima, i to kako za hrvatsku istoriju, tako i za ostalu. Međutim valja priznati, da je Brunelli mnogo balasta natrpao u svoje mnoge bilješke, a (što bi bilo najvrednije) nigdje nije pokazao, kakim se izvorima služio Miha Madijev za talijansku istoriju. Komentar za vijesti iz hrvatske povijesti mu je površan i bez veće kritičke vrijednosti. No kad se gleda na sam test, onda treba priznati, da je njegovo izdanje svakako najkorektnije.

4. Kad je Miha Madijev napisao svoje djelo.

Posljednja vijest, što je daje Miha u glavi XXIX., odnosi se na atentat ugarskoga velikaša Felicijana Záha na Karla Roberta i kraljicu Jelisavetu 17. aprila 1330. Prema tome je jasno, da je Miha svoje djelo pisao iza te godine, a kad je to od prilike bilo, daju nam valjanu uvijest one njegove riječi, što ih (u gl. XXII.) dovikuje hrvatskoj gospodi, kad su se g. 1323. naumila odmetnuti od kralja Karla Roberta. „O servi servorum, servientes Ungariae, quare non considerastis potentiam regalem, vestri domini regis naturalis, quam ipse habet in regno Ungarie et Polonie? . . . Ubi ergo est sensus vester et memoria, quod in uno ictu posset vos et omnes vestros consultores (destruere?); et *in brevi fiet deflictio vestra* propter infidelitatem vestram, quam videbitis cito in partibus Chroatiae et Dalmatiae. *Veniet igitur Leo rugiens ex Aquilonari parte versus partem meridianam* trahens caudam suam post se *maximi exercitus et innumerabilis gentis diversarum linguarum* et circuibit vos et gentem vestram, *nec non totam provinciam*; ita quod a flatu Leonis peribitis, id est a facie regis in ore gladii ex-

terminabimini, nec fugam arripietis, quia undique ira regis super vos veniet“.

Mihine riječi, kojima tobože proriče hrvatskoj gospodi propast, odnose se očevidno na kralja Lauša I., jer samo on može biti taj „ričući lav sa sjevera“, što će doći s ogromnom vojskom sastavljenom od raznih jezika (= naroda), jer Karlo Roberto poslije godine 1322. nije više dolazio u Dalmaciju. Miha dakle ima na tom mjestu na umu godinu 1346., kad je Lauš došao u dalmatinsku Hrvatsku sa kakih 100.000 momaka, te odista skršio silu nepokorne gospode hrvatske¹. Ali one riječi: „opkolit će vas i vašu vojsku, dapače cijelu pokrajinu“ smjeraju na godinu 1358., kad je osim Hrvatske i sva Dalmacija došla u kraljeve ruke, pa tako gospoda hrvatska odista nijesu imala kud da „pobjegnu“, a da ih ne stigne srdžba kraljeva. Mi smo vidjeli, da je Miha Madijev taj događaj doživio, jer je dne 27. februara 1358. bio izabran općinskim savjetnikom. Po mojem sudu dakle Miha Madijev napisao je svoje djelo oko godine 1358. u velikoj starosti od kakih sedamdesetak godina, a za vladanja kralja Lauša I. Sada nam je jasno, zašto pisac vazda tako smjernim riječima govori o moći kraljevoj dajući uza to, onako na staračku, drugima savjete. Što se pak Mihino djelo svršava s godinom 1330., to se može vrlo vjerojatno tako shvatiti, da je pisac napisao i dalje događaje, možda sve do godine 1358., ali da se taj dio njegova djela izgubio; svakako samo takim tumačenjem one riječi „*pars secundae partis*“ dobivaju jasno značenje.

Još nam ostaje pitanje o potpunosti Mihine istorije. Vidjeli smo, da se iz natpisa razabira, e nam se nije sačuvalo čitavo djelo, već samo dio drugoga dijela. Prema tome imao je prvi dio obuhvatati događaje, što su se zgodili prije godine 1290.; u kojem opsegu, o tom dakako ne možemo govoriti. Taj se prvi dio, poput ostatka drugoga dijela, morao na žalost već dosta rano izgubiti, jer ga ne poznaje onaj prijepis, što je služio za temelj Lucijevu radu. Gubitak prvoga dijela osjećamo s tim teže, što od godine 1266., t. j. od svršetka djela Tome arcidakona pa sve do godine 1290.

¹ *Obsidio jadrensis* ap. *Lucium* str. 410. „Ludovicus rex personaliter cum suo valido exercitu *ultra centum millia* equitum . . . castrametatus est“. Taj je broj možda pretjeran, no kako ga daje suvremenik Zadranin, vidi se otale, na koliko se u Dalmaciji kraljeva vojska računala.

nemamo nikakih domaćih pisaca o prilikama po dalmatinskim gradovima.

5. Vrela Mihe Madijeve.

Kojim se vrelima služio naš pisac? Prof. V. Brunelli drži, da se Miha za nabranje talijanskih događaja služio i nekim talijanskim kronikama, koje mu nije bilo teško nabaviti kraj onako tijesnih sveza općine spljetske s nekim prekomorskim gradovima, navlastice s Ankonom i Venecijom. Potanjih dokaza za tu tvrdnju svoju Brunelli nije iznio, a ni mi se ne ćemo tim baviti, jer ne ulazi u opseg naše zadaće. Ja ću samo primijetiti, da su svakako Mihi služila za taj posao i *usmena kazivanja* onih načelnika, što su dolazili iz talijanskih strana u njegov rodni grad, a tako su mu i za *sprške* vijesti mogla služiti usmena kazivanja onih Spljećana, što su polazili u Srbiju kao općinski poslanici¹.

Događaje, što se odnose na hrvatsku istoriju, Miha je upravo sve doživio, pače oni su se zbivali u blizini Spljeta; njih dakako nije trebalo da crpa iz izvora, jer ih je već poradi važnosti njihove dobro i potanko poznao zanimajući se živo za njih. Međutim na dva mjesta ipak on govori o zgodama ranijim od sebe, a te je dašto morao crpati iz izvora. U glavi XXII. dovikuje Miha knezu Jurju Bribirskomu: „Si meminervis, comes Georgi, annorum praetitorum et temporis comitis Domaldi de Clivna, non offenderes civitatem Spaleti, quia ipse Domaldus olim existens in castro Clissiae ceperat circa XX nobiles de Spaletto, *ut habetur in chronicis Spaleti*, et propter hoc sibi male accidit et finaliter quod captus in suo lecto et castro Clissiae praedicto et ductus Spaletum super salmerium, tonsis crinibus de capite causa vituperii et derisionis, petens si quidem religionem Tragurii viliter moritur“. Dakle bilježku o tome događaju, koji se imao zgoditi oko godine 1239., a inače u suvremenom Tomi arcidakuonu o njemu za čudo nema ni spomena, našao je Miha Madijev zabilježenu u suvremenim spljetskim kronikama, te je odanle i uzeo u svoje djelo². Ta kronika

¹ *Stat. civ. Spal.* str. 42.

² Ta se vijest donekle potvrđuje i jednom ispravom kralja Bele IV. od godine 1249: „ . . . quod cum Paulus aulae iudex et comes Zala diensis omnibus suis diebus penes regem merita cumulaverit, in specie quod infidelem suum Boyzen in Insula in virili pugna captivum optinuerit; item quod in expugnatione castris Clich fratrem eiusdem

nije dašto došla do nas, pa s toga nam i nije поближе poznata; ali kad se sjetimo visokoga položaja, što ga je pisac imao u općini, onda nam dolazi misao, da se ovdje Miha Madijev pozivlje na neku *službenu* kroniku gradsku, što se čuvala u općinskom arhivu.

U glavi XV. govori Miha o podrijetlu građana spljetskih. Za tu glavu *prepisuje* on skoro doslovice ono, što je o tom napisao načelnik *Percevalus* godine 1312.

MIHA MADIJEV.

Sciendum est igitur, quod civitas Spaleti contraxit originem a famosa et antiqua ac nobili civitate Salonae, quae Salona fuit tempore Troianorum et dominabatur totam Dalmatiam et Chroatiam usque in Ungariam; et dicitur per historias et chronicas antiquas ipsam civitatem Salonae tempore sui status dedisse ad destructionem Troianorum contra regem Priamum in subsidium Graecorum galeas armatas numero LXXII. Nam Spaletum secundum veram etymologiam et interpretationem nominis ipsius civitatis dicitur proprie Spalatum, id est Salonae Palatium laetum, vel Salonae Palatium latum a Diocletiano Imperatore mirabiliter fabricatum. Et ut habetur in chronicis antiquis Romanorum, quod iste Imperator Diocletianus, ut dicitur, fuit natione et oriundus de Dalmatia, id est de civitate Salonae, et ideo in sigillo civitatis Spaleti continetur versiculus: „Palatium laetum, Spalatum Salonae quietum“. Post destructionem vero Salonae a Totila duce Polonorum, principes, comites et barones et alii milites nobiles dictae civitatis Salonae

PERCEVALUS.

Sciendum est igitur, quod civitas Spalatina traxit originem a famosa et nobili civitate Salona.

Nam Spaletum secundum veram etymologiam et interpretationem nominis ipsius civitatis dicitur proprie Spalatum, id est Salonae Palatium laetum, vel Salonae Palatium latum a Diocletiano Imperatore mirabiliter fabricatum.

Et ideo dictus dominus Percevalus fecit versum in sigillo civitatis Spalati:

„Palatium laetum, Spalatum Salonae quietum“. Post destructionem autem Salonae principes, comites, barones, milites et alii nobiles dictae civitatis Salonae

Damald similiter captivatum abduxerit et in absolutionem eiusdem alios duodecim nobiles regi de captivitate hostium liberaverit“. Wenzel: Codex dipl. arp. cont. VII. str. 282.

ad insulas fugientes et ibidem aliquo tempore permanentes postea maior pars nobilium Salonae accesserunt prudenter ad aedificium et palatium Diocletiani Imperatoris Romani, quod constructum erat pro regia aula prope civitatem Salonae, quod Spaletum appellare coeperunt et ibi postmodum habitaverunt. Ex quibus Salonitanis civibus nati sunt nobiles Spaleti et ideo vere nobiles sunt, quia ex generoso sanguine procreati ortum a nobilibus habuerunt; sicut fuit Severus Magnus et alii quam plures nobiles Salonitani et sicut Veneti et Padovani et alii multi nobiles habuerunt antiquam originem eorum a Troianis et aliis nobilibus huius orbis. De antiqua et nobili civitate Salonae fuit mentio in iure canonico et in multis decretis investigatis per sapientes, similiter de dicta civitate Salonae fit mentio per Lucanum poetam in lib. IV in arena Vultei ubi dicit:

„Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas
Et trepidum in molles Zephiros excurrit Iader“.

Kako vidimo, Miha Madijev je upravo doslovce prepisao čitav posao Percevalov, što ga je taj kao načelnik izradio godine 1312. u uvodu u općinski statut; nije dakako ni nužno spominjati, da se Perceval u tom poslu poslužio, ali ne prepisavši ga doslovce, djelom arcidakona Tome. Ipak u ove Percevalove bilješke Miha ponješto i umeće. Tako priča odmah u početku o prastarom podrijetlu Spljećana, što Perceval u kratko spominje na kraju svoga prijegteda; to je dašto bila izmišljena priča, koja je u to doba cirkulirala među spljetskim plemićima, koji su htjeli, da im praoci potječu od suvremenika trojanskih bjegunaca, tih tobožnjih pradjedova rimskih; to vrijedi i za onu njegovu tvrdnju, da se car Dioklecijan rodio u Saloni, dakle da je bio njihove loze. Dalje kazuje Miha, da je Salonu razorio Totila vojvoda poljački; to je mjesto uzeto iz Tome arcidakona, glava VII.: „Gothorum tempore qui *Totila* duce de partibus Teutonie et *Polonie* exierunt, dicitur *Salona fuisse*

in insulis fugientes,

accesserunt prudenter ad
palatium Spalatinum

et ibi postmodum habitaverunt. Ex quibus Salonitanis civibus nati sunt Deo auctore successivis temporibus nobiles Spalatini. Et ideo vero sunt nobiles et vera fama nobilitatis eorum, quum ortum a nobilibus habuerunt,

sicut Veneti et Paduani et alii quam plures nobiles habuerunt eorum antiquam originem a Troianis et aliis nobilibus huius orbis. De nobili autem civitate Salona fit mentio in iure canonico in multis decretis investigatis per ipsum dominum Percevalum. Similiter de dicta civitate Salonae fit mentio per Lucanum:

destructa“; a tako je isto uzeto iz glave X. ime Severovo, komu Toma arcidakon prvi daje pridjevak „*Magnus*“. Još je vrijedno primijetiti, kako se Miha Madijev uklanja tome, da poimence navede onoga, koga prepisuje. Tako naprosto kaže, da se u pečatu spljetskom nalazi „*versiculus*“, a ne će da istakne, da je taj „*versiculus*“ posao Percevalov; kod dekreta kanonskoga prava, u kojima se spominje Salona, kaže i opet „*investigatis per sapientes*“, dok bi trebalo da je „*investigatis per dominum Percevalum*“. Ono, što Miha Madijev dalje priča o Saloni, opet je uzeto prema smislu iz Tome.

MIHA MADIJEV.

Et iste Jader, ut habetur in chronicis antiquis et in libro poetarum, vocabatur flumen Salonae; et quia erat delectissima aqua et serena ad bibendum circuibat totam civitatem Salonae et consolabatur omnes ibi stantes in ea. Et usque Spaletum per conductos discurrebat; fuit impositum ipsi nomen fluvii Jader.

TOMA.

Nichil enim eis videbatur desesse, preter fluvium Jader, qui ex orientali parte salonitanae urbi multum delectabiliter influebat. De quo legitur in Lucano: „Qua maris Adriaci longus ferit unda Salonas, et trepidum in molles zefiros excurrit Iader“. Hoc igitur sepius nominato urbi nomen impositum est Jadria.

Iz toga se razlaganja jasno vidi, da se Miha Madijev za događaje, što su se zgodili prije njega, poslužio izvorima, koje je lasno mogao naći u arhivu općine spljetske, a to su bili pored neke nepoznate nam kronike poglavito Percevalov istorički uvod u općinski statut i djelo Tome arcidakona.

6. Kritično pretresivanje Mihina djela.

Svi oni, što su do sada pisali o djelu Mihe Madijeva, dobro su već primijetili, kako vidjesmo, da kod njega nema o jedinstvenosti ni govora. Za njegovo se djelo ne može kazati da je istorija kojega grada ili zemlje, jer sada govori o hrvatskim, sada o ugarskim, sada o talijanskim, sada o njemačkim, sada o srpskim, pače i o španjolskim događajima. Isto se tako ne može ono nazvati memoarima, premda ima u njemu tamo amo, navlastice u poslovima spljetskim, memoarskih elemenata, a ni kronikom, ma da i jest mjestimice ljetopisnoga značaja. Djelo Mihe Madijeva upravo je zbirka pobrkanih vijesti iz raznih strana evropskih, a sve te vijesti ima u neku ruku da veže kronologija; ono se nas dojmima

nekim načinom kao naše moderne novine. Sada veće, sada manje skupine takih vijesti složio je pisac u glave, a ovima je onda dao naslove, ali ne po godinama, o kojima govori i kako bi bilo najopravdanije, već tobože prema sadržaju; tako na primjer prvima šest i jedanaestoj glavi po papama, o kojima ima (dašto uz ostale vijesti u dotičnoj glavi) govora, a jednoj jedinoj naslov je označen po njemačkom caru Henriku VII. Kad uvažimo, da je pretežnom, a i sadržajem obilnijem broju glava naslov drukčije označen, onda se odista moramo pitati, zašto je Miha Madijev dao čitavomu svomu djelu naslov: „De gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificum“. Taj se naslov daje razložno opravdati tako, ako uzmemo, da je onaj izgubljeni prvi dio mnogo više raspravljao o rimskim carevima i papama; za sačuvani pak „dio drugoga dijela“ možemo kazati, što se većma kraju primiče, da se opširnije i isključivije bavi hrvatskim prilikama na dalmatinskom primorju. Još se može jedna hipoteza postaviti s obzirom na naslov Mihina djela; može biti, da on nije mislio opisati djela rimskih careva i papa, već uopće sve ono, što se za njihova vladanja zgađalo po južnoj Evropi i o čemu je on mogao biti ubaviješten. To se mišljenje doduše protivi natpisu, ali ne faktičnome sadržaju, u koliko on pred nama leži. Meni se ova druga hipoteza čini vjerojatnija, i ako je mnogo smionija od prve, jer se, kako rekosmo, direktno protivi sačuvanome natpisu.

Uza sve to možemo s pravom reći, da djelo Mihe Madijeva, kako pred nama leži, nema ni izrazite tendencije ni osnovne misli, oko koje bi se sve okretalo, a konačno valja još prikričati, da je napisano veoma traljavim i rđavim latinskim jezikom, čemu se kod čovjeka prije humanizma ne treba osobito čuditi.

S obzirom na hrvatsku istoriju djelo Mihe Madijeva može se razdijeliti na tri između sebe jasno odjelita dijela. Prvi se dio bavi poglavito Karlom Robertom za prvih dvadesetak godina njegova vladanja, i to od dolaska mu u Spljet, pa sve do njegove treće ženidbe s poljskom princesom Jelisavetom; on dakle obuhvata doba od godine 1300. do 1320. U tom su dijelu najvažnije vijesti za našu istoriju: dolazak Karla Roberta u Hrvatsku, njegov put u Zagreb i zadarski ustanak godine 1311. do 1313. Drugi dio govori isključivo o padu bana Mladena godine 1322., a treći o bribirskom knezu Jurju, bratu Mladenovu i o knezu Nelipiću, baštiniu političke moći Mladenove; događaji ovoga dijela padaju od godine 1323. do 1327. Pored ove glavne jezgre Mihina djela ima

još i nekih sitnijih bilježaka, a odnose se na doba između godine 1290. do 1330.; najvažnije su među njima: pogibija Ladislava Kumanca, nastup Andrije III. Mlečanina na kraljevsko prijestolje i krunidba Karla Martela za ugarskoga i hrvatskoga kralja.

A sada ćemo kronologičkim redom kritički pretesti one Mihine vijesti za hrvatsku povijest, po kojima je on izvor, jer za ostale sitnije, osobito za one iz crkvene istorije, imamo i boljih i detaljnijih vrela, pa ih s toga možemo mirno mimoći. To se kritičko pretresivanje sastoji u tome, da pokušamo utvrditi, kako se Miha podudara i slaže sa suvremenim ispravama, dakle s izvorima prve ruke.

a) Nastup Andrije III.

Pod godinom 1290. bilježi Miha Madijev, da je tada kralj Ladislav ubijen od Kumana, što se potvrđuje mnogim izvorima, jer se znade, da se to desilo uslijed urote nekolicine kumanske gospode u Körös-szegu blizu Velikoga Varadina dne 10. jula¹; onda nadovezuje: „et Andreas de Moresinis, de Venetia per matrem, in regem Ungariae coronatur“, što se zgodilo dne 23. jula u Stolnom Biogradu². Ovo bi se mjesto dalo i tako shvatiti: „et Andreas de Moresinis de Venetia, per matrem in regem Ungariae coronatur“, to jest, da je Andrija okrunjen nastojanjem svoje matere Tommasine Morosini, a preko nje dašto *nastojanjem Venecije*, za kralja ugarskoga i hrvatskoga; ali takovo bi tumačenje bilo krivo. Gospoda ugarska naime čim saznaše za naprasitu smrt kralja Ladislava, izabraše Andriju kao još jedinoga potomka iz dinastije Arpadove slobodno i svojevotjno, bez ičijega utjecaja za kralja, te po tom poslaše mu u Beč, gdje se on u taj čas baš nalazio, dva kaludera,

¹ Kaptol ostrogonski kaže dne 20. jula 1292. u jednoj ispravi ovo: „... rex *Ladislavus* ... eos eciam tunc temporis persequabatur, cum proh dolor, a *suis infidelibus extitit interfectus*“. *Codex dipl. patrius* knj. VII. Bdpst 1880. str. 225. O danu, mjestu i o drugim potankostima toga događaja vidi u *Paulera*: A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt. knj. II. Bdpst 1893. str. 531—533 i 733—734, bilješka 307. Tu je dokazano, da je mišljenje *Huberovo* (*Studien über die Geschichte Ungarns im Zeitalter der Arpaden*. Wien 1883. preštampano iz „Archiv-a f. öster. Gesch.“ knj. 65, str. 65—66), e je Ladislav kao žrtva svoje putenosti ubijen tek od *jednoga* Kumana, neispravno; s toga je Mihin plural „a *Cumanis* occiditur“ istorički sasvim korektan.

² Ne u petak 28. jula, već u nedjelju dne 23. jula; vidi dokaze u *Paulera*: o. c. str. 735, bilj. 309.

u kojih društvu je on po tom potajno i preobučen pošao Dunavom put Budima, jer su se Ugri bojali, da bi inače austrijski vojvoda Albreht, u kojega je rukama Andrija bio, od novoizabranoga kralja znao iznuditi kojekake koncesije. Na ugarskoj granici dočekao je Andriju baranjski župan Kemény, sin Lovrin, a onda bude, stigavši u Budim, u sjajnoj pratnji odveden u Stolni Biograd i ondje bez većih neprilika zakonito okrunjen. Prema tome dakle kako kod nenadanoga izbora tako i kod samog krunisanja svako je nastojanje matere mu, a po njoj i Venecije, bilo zališno¹.

b) c) Karlo Martel i Karlo Robert.

O krunidbi sicilskoga kraljevića Karla Martela, koju Miha Madijev griješkom stavlja u godinu 1294., o dolasku Karla Roberta u Spljet i njegovu putu u Zagreb i o tobožnjoj krunidbi zagrebačkoj, kao prvoj, raspravio sam već u „Vjestniku kr. hrv. slav. dalm. zemaljskoga arhiva“, god. III. (1901.) str. 6—15, tako da ovdje nije potrebno ono ponavljati².

¹ U ispravi od 27. marta 1292. kaže Andrija: „quod nos consideratis fidelitatibus . . . comitis Dyonisy . . . que nobis primum eo tempore, quo in solium et gubernacionem regni nostri ordine geniture vocati fuimus et in trono regali per prelatos, barones et nobiles regni Hungarie universos, apud Albam Regalem sollempniter coronati et collocati“. *Codex dipl. patrius* knj. VI. Bdpst. 1876. str. 380. Svoje nasljedno pravo ističe Andrija i 22. septembra 1290.: „Ladizlao . . . rebus humanis exempto . . . iure successorio nos recognoscimus suscepisse regni Hungarie dyadema. *Knauz*: Mon. eccl. strigoniensis knj. II. Strigonii 1882. str. 271. O dočeku Keményevu ispor. ispravu u Fejéra: *Codex dipl.* Tom. VI. knj. 1. str. 135—137, od 9 augusta 1291.; tu se kaže: „ . . . quod cum Magister Kemenius, Comes de Barana, . . . novissime enim, cum nos divina suffragante gratia, iure successorio et ordine geniturae, pro adeptione coronae nostrae diadematis, seu solio regiminis regni Hungariae, iter arripuissemus veniendi et confinia eiusdem regni adivissemus, idem comes Kemenius . . . nostrae maiestati prae omnibus obviavit“. Velika brzina, s kojom je svršen poziv i krunidba Andrijina između 10. i 23. jula, dakle za četrnaest dana, dokazuje također indirektno, da je to učinjeno samo s voljom ugarskih velikaša i da Andrija nije iz Hrvatske došao u Ugarsku, već iz bližnjega Beča. Da Ivan Gusingovac nije uhvatio Andriju prije krunidbe, kako se to obično prije tvrdilo, dokazao je Huber (o. c. str. 70—71, bilj. 3). O potankostima Andrijina nastupa glavni je izvor suvremena „Reimchronik“ (u Peza: *Scriptores rerum austriacarum*, knj. III. Regensburg 1745.) cap. 381—383 str. 530 i dalje.

² Da bih dokazao, da Karlo Roberto uzima godinu 1301. kao početnu svoga vladanja i da ne računa od stanovitoga dana, naime od

d) Zadarski ustanak god. 1311—1313.

U glavi VI., kojoj je inače natpis „*De Henrico Imperatore Romano*“, govori Miha Madijev o zadarskom ustanku od godine 1311—1313.

Ne može biti sumnje, da se romanska aristokracija u Spljetu živahno zanimala za buntovni Zadar; ta on je to za posljednjih sto i pedeset godina učinio eto već šesti put. No to nije sve; godine 1311. Zadar se pobunio na nagovor bana Pavla, a svaki napredak i nazadak knezova bribirskih znatno je djelovao na Spljet,

dana svoga krunisanja, već naprosto po kalendarskoj godini od 1. januara do 31. decembra, naveo sam u „Vjestniku zem. arh.“ str. 10 ove podatke: dne 2. januara 1317. kaže kralj: „regni autem nostri anno *similiter* decimo septimo“, a 29. novembra 1317.: „regni autem nostri anno *similiter* decimo septimo“ (Nagy: Codex dipl. andeg. knj. I. str. 413. i *Thalčić*: Mon. civ. zagr. I. str. 93). Budući da je jasno dokazano, da 8. decembra 1300. Karlo Roberto još nije bio okrunjen, to mi je od veoma uvážene strane bilo prigovoreno, da tim navedenim podacima još nije isključena mogućnost krunisanja u vrijeme između 8. decembra do 31. decembra 1300. Popunjujući svoje razlaganje u „Vjestniku“ iznosim protiv navedenoga prigovora ove podatke: za 8. decembra 1319. (A. D. millesimo tercentesimo decimo nono, *VI. idus decembris*) kaže kralj „regni nostri anno *similiter* XIX.“ (Fejér knj. VIII. dio 2. str. 209), a tako i za 8. decembra 1323. (Nagy: o. c. knj. II. str. 105); onda za 26. decembra 1326. (*septima kal. Januariarum* a. d. 1326.) „regni autem nostri anno *similiter* XXVI.“ (Fejér: o. c. knj. VIII. dio 3. str. 102); za 28. decembra 1323. (A. D. 1323. *quinto Calen. Jan.*) „regni autem nostri anno *similiter* vigesimo tertio“. (Fejér VIII. 2. 409); za 30. decembra 1327. (A. D. 1327. *tertio kal. Januarii*) „regni autem nostri anno *similiter* XXVII.“ (Fejér: VIII. 3. 175). Tako bi ostala u pitanju još samo dva dana, naime 31. dec. i 1. jan.; mislim, da nitko ne će još dalje mak na konac tjerati i baš dne 31. decembra 1300. zamišljati krunidbu Karla Roberta. — Kad se svi ovi dokazi, što se osnivaju samo na ispravama uváže, onda nije teško prosuditi vijest istovetnih dviju kronika: zagrebačke i varadinske, gdje se kaže: „*Carolus habuit filium Carolum regem Hungariae, qui fuit coronatus anno domini MCCC et regnavit annis XLII. Obiit autem a. d. MCCCXLII. XVIII die mensis Julii*“. (Florianus: Fontes domestici knj. III. Lipsiae 1884. str. 261). Lasno je razabrati, gdje leži pogrješka ljetopišćeva; *on je od godine smrti Karla Roberta odbio četrdeset i dva, i time dobio pogrješni broj 1300*; jer kad bi se i godina 1300 računala u kraljevo vladanje, onda bi to iznosilo *četrdeset i tri* godine kraljevanja. — Napose treba još prikricati, da bi *zagrebačka* kronika svakako istakla kraljevo krunisanje u stolnoj crkvi zagrebačkoj, da se to ondje zgodilo, no to ne samo ona ne čini, već daje i krivi datum.

u kojem je tada mlađi Pavlov sin Juraj bio knez; a spljetska romanska aristokracija vazda je zazirala od premoći gospode hrvatske. U to je doba Miha Madijev bio već zreo čovjek i ugledan član općinskoga vijeća, pa tako je vrlo lako mogao biti valjano i točno upućen u sve, što se zgađalo pod Zadrom. I odista, njegovo je kazivanje o zadarskoj buni kratko, ali osobito vjerno. Ono se dođuše odnosi poglavito na posljednju godinu, naime 1313., a osim toga imadeño pored njega za taj događaj još i neke mletačke kroniste, no uza sve to Miha Madijev daje nekoliko samostalnih vijesti, kojih drugdje nema. To je u prvom redu doba smrti bana Pavla, t. j. u maju 1312., a onda vojeni pohod D' Almazijev, t. j. kako se u junu 1313. s vojskom iskrcao na otoku Viru te onda nakon osam dana pošao pješke uz obalu pod Zadar; ali malo dana za tim stiže i Mladen sa svojom vojskom te se utabori tik do njega. Miha kaže, da su obje vojske bile utaborene „ad ecclesiam sancti Jacobi“, a to se potvrđuje i jednom ispravom; Zadrani su naime mir sklopili s Mlečanima dne 23. septembra 1313. „apud ripam sancti Jacobi ultra portum Jadre“¹, dakle baš u mletačkom taboru. Ono „ultra portum Jadre“ znači, da su obje vojske ležale tamo, gdje je danas Ceraria, naime sučelno tako zvanaj „staraj luci“ pred „porta marina“.

No važnije je od ovih samostalnih vijesti Mihino shvaćanje čitave bune; on je naime prikazuje kao čist posao samostalne politike hrvatskih Šubića: bana Pavla i sina njegova Mladena. U tome se on razilazi od Mlečana, jer oni prikazuju ustanak kao posljedicu zadarske objesti². Ali kad se bolje ogleđaju onodobne političke prilike u Hrvatskoj, pa kad se uvaži upravo suvereni položaj bana Pavla i Mladena, onda nam nije teško upoznati, da je Mihino shvaćanje sasvim opravđano.

Za nemirnoga i neuređenoga vladanja Ladislava Kumanca i Andrije Mlečanina bili su Hrvati prepušteni sami sebi, paće oni su pokušali u početku vladanja Ladislavljeva, da se otmu ispod krune sv. Stjepana³. Premda taj ustanak nije uspio, ipak se može

¹ *Ljubić*: Listine I, str. 266.

² *Albertinus Mussatus*: De gestis Italicorum (*Muratori*: Scrip. r. it. X), *Andreas Naugerius*: Historia veneta (o. c. knj. XXIII), *Laurentius de Monacis*: Chronicon de rebus venetis. Venezia 1758, *Marinus Sanutus*: De origine urbis venetae (o. c. knj. XXII).

³ U ispravi od 24. aprila 1281. kaže kralj Ladislav: „... consideratis serviciis Petri Bani... que in compescendis Croatis et homi-

misлити, da su Ladislav i Andrija u Hrvatskoj, naročito južno od Gvozda, vladali tek nominalno. Ovakove su političke prilike potrajale, izuzevši vrijeme časovitih kraljevskih uspjeha godine 1322., 1323. i 1345., sve do godine 1348., kad je kralj Lauš I. konačno i trajno skršio premoć gospode hrvatske u njihovoj zemlji¹. To je doba oligarhije u našoj sredovječnoj istoriji: sva se vlast skupila u rukama nekih porodica, šta više, one su sebi prisvojile i neke čisto kraljevske gradove, osobito Klis i Knin, te prisilile ostalu slabiju vlastelu, da im budu poslušni vazali, kojim je bila poglavita dužnost davati vojske i novaca. Od sve hrvatske gospode najmoćniji su bili knezovi bribirski, na čelu im ban Pavao i sin mu Mladen, nasljedni banovi hrvatski i bosanski. Kako je Karlo Roberto sve do godine 1321., to jest do smrti Matije Trenčinskoga, poglavito zabavljen bio ugarskim poslovima, a da je kraj toga mogao tek malo pažnje da svrati na hrvatske, to su odista Pavao i Mladen ne samo banovali, već potpuno samostalno vladali čitavom zemljom od Gvozda do Neretve i od mora do Drine. Pored toga pokoravali su se njima u prvom deceniju XIV. vijeka, osim jedinoga mletačkoga Zadra, još i svi dalmatinski gradovi; članovi porodice knezova bribirskih bili su gradski knezovi u Omišu, Spljetu, Trogiru, Šibeniku i Ninu, pa tako je posve prirodno, da je silni ban Pavao poželio i tim važnim gradom da zavlada². U takim prilikama, gdje su čitava obala i cijelo zaleđe bili u rukama banovim, Zadar kao trgovački grad morao je osjećati, da bi i njegovim interesima većma prijala tjesnija sveza s Bribircima.

---

nibus Transdravanis, qui se de iurisdictione nostra volebant alienare, ipsos potentie nostre reducendo et restituendo“. *Wenzel*: Cod. dipl. arpad. knj. XII. Bdpst. 1874. str. 329. Prema ostalim riječima ove isprave vidi se, da se ta buna hrvatska odnosi na god. 1274.

¹ Zagrebačka kronika, koja je napisana 1354. godine, kaže za Lauša ovo: „*Nunc autem regnat laudabiliter dominus Ludovicus, . . . qui potentior fuit factus de patre suo et subiugavit Croatiam et Dalmatiam a medio Carnery usque ad fines Duracii*“. *Florianus*: o. c. str. 261.

² Ugar.-hrv. kraljevi pobirali su od godine 1247. od prihoda zadarskih gradskih vrata dva dijela (perceptis duarum partium tributi portae Jadrae), no u to burno doba pobirao je taj kraljevski prihod ban Pavao, i to s pravom, kako kaže dužd kralju Karlu Robertu dne 12. novembra 1311.: „ . . . postmodum ipsum ius habuit banus regionis, scilicet banus Paulus Croata“. *Fejér* o. c. knj. VIII. dio 1. str. 420.

Otpad Zadra od Venecije dakle bilo je tek pitanje vremena, koje se imalo riješiti, čim oslabi republika sv. Marka.

Početkom XIV. vijeka planula je u Veneciji konstitucionalna borba; urotama Marina Bocconija (1301.) i Bajamonta Tiepola (1310.) naperenima protiv isključive prevlasti nekih odabranih aristokratskih porodica bile su svezane ruke mletačkomu vijeću. Tomu se još pridruže neprijateljski odnosi prema papi Klementu V. poradi Ferrare, koju ugrabiše Mlečani te je ne htjedoše povratiti. Ta grabežljivost Venecije prisili papu na najodrešitije odluke: on udari Mlečane crkvenim prokletstvom i interdiktom te podjedno riješi sve podanike mletačke njihovih zakletvi vjernosti (1309). Kako s izopćeniceima nije nitko smio trgovati, to su sada zapele sve trgovačke sveze između Venecije i Dalmacije, a baš to je po Zadar bilo životno pitanje¹. Iza poduljega nagovaranja bana Pavla, o kojem je dužd veoma sumnjao², digne se konačno zastor. „Anno Domini 1311 mense martii, kaže Miha Madijev, civitas Jaderae a *dominio* Venetiarum fuit rebellata, subiciens se *dominio* Pauli bani et suorum filiorum“. Da je otpad Zadra djelo Pavlovo, to ban sam priznaje, a i dužd mu prebacuje. Dne 16. juna 1311. piše papi Klementu V. iz Skradina, kako je poslušao njegove naloge s obzirom na Mlečane, te „non parcendo periculis et expensis . . . in medium Jadratorum nostrorum devotorum et fidelium, qui vestre sanctitatis speciali ducti fiducia a Venetorum violente *dominio* recedentes, ad libertatem debitam pervenerunt, requisitus per eosdem, meum primogenitum Banum Mladinum banum Bosnensem, misi cum potentia ad defendendum . . . predictos Jadratinos . . . contra Venetos“³. A dužd opet kaže Pavlu dne 18. aprila 1312.: „Sed ipse dominus banus et filii . . . cum Jadratinis rebellibus ipsius domini ducis se conjunxerunt et eis dederunt et dant contra ipsum dominum ducem et comune Venetiarum auxilium et favorem . . . illi sunt qui fecerunt et faciunt ipsos Jadratinos persistere et continuare in iniquitate et rebellione ipsorum subsistendo et adiuvando eos“⁴. Ali iz toga vidimo još i to, da Pavao nije samo po-

¹ U trogirskoj jednoj ispravi od 23. oktobra 1310. čitamo: „Nicola Casotti, Marinus Restane et Daniel Jacobi inquirunt, an aliqui Veneti venerunt Tragurium et emerunt vel vendiderunt aliquid contra inhibitionem domini Pape, postquam fuit publicata“. *Notae J. Lucii. Starine* knj. 13. str. 224.

² Vidi u *Ljubica*: o. c. str. 246, 250, 252.

³ o. c. str. 139. Datum valja ispraviti prema str. 467.

⁴ o. c. str. 260—261.

bunio Zadrane, već da se on njih radi upustio s Venecijom u rat, koji je vodio sa svojom vojskom i o svom trošku. Kao što su knezovi bribirski rat započeli, tako su ga i dokrajčili, jer je ban Mladen posredovao u ime Zadra mir s Venecijom, što je međutim još u aprilu 1312., ali bez uspjeha, pokušao i ban Pavao¹. Kod toga je najbitnije, da su i Pavao i Mladen to radili od svoje inicijative, a ne po nalogu kraljevu, čije bi to isključivo pravo bilo u drugim političkim prilikama².

Mir, što ga sklopiše zastupnici zadarski i mletački dne 23. septembra 1313. u mletačkom taboru pred Zadrom, poznat nam je do najsitnije potankosti, jer se službena isprava o njemu sačuvala³; kad ga ispedimo s onim od godine 1247. i 1205., onda ćemo opaziti, da je bio u glavnom po Zadrane dosta povoljan. Miha Madijev za nj izrično kaže: „Jadrenses perpetuo habebunt dominium et regimen de Venetiis, nam ipsi debent eligere comitem et Dux confirmare et ipsi permanebunt in libertate et pace“. Ove su riječi za nas s tim važnije, što ih daje jedan dalmatinski građanin, a u tom je pitanju njegovo mnijenje svakako kompetentno. Prema tome dakle potpunoj slobodi zadarskoj fali samo slobodan izbor gradskoga kneza, koji onda ima vladati u skladu sa gradskim statutima; knez doduše izabran iz Venecije, ali onda tek potvrđen od dužda, Mihi je isto, kao da je izravno naimenovan od dužda i njegova vijeća. Međutim kad bolje ogledamo u analogiji tu privilegiju zadarsku, opaziti ćemo, da je ipak nešto znatnija, a osobito kad saznademo, da su u to doba svi otoci, pače i grad Dubrovnik dobivali gradskoga kneza izravno iz Venecije, a treba uvažiti, da su se ta mjesta od svoje volje, dakle bez boja, predala duždu. Tako vrijedi od godine 1205. do 1358. u Dubrovniku ova točka ugovora s Venecijom: „Habebunt quoque Ragusini semper comitem et comites de Veneciis, quem vel quales dominus dux cum maiori parte sui consilii eis dare voluerit, qui iurabit fidelitatem domino

¹ Ibidem.

² Ovakovo shvaćanje zadarskih prilika ne pobija okolnost, što je Karlo Roberto dne 10. oktobra 1311. Zadranima potvrdio slobodan izbor gradskoga kneza (*Fejér*: o. c. str. 397—398), jer to nije drugo, već ono *nominalno* priznavanje kraljevske vlasti, kako je to činio i ban Pavao i Mladen. Sve, što je kralj učinio za Zadar, bilo je, što je s duždem godine 1311. izmijenio nekoliko pisama, a jednom se obratio i na papu. (Pisma u Fejéra o. c.)

³ *Ljubić*: o. c. str. 266—271.

duci et successoribus suis“¹. A ima li kakav razlog, što je Veneciju prinudio na popuštanje prema buntovnom Zadru? Iz isprava mletačkoga arhiva izdanih od godine 1310. do 1312. taj se razlog po mojem sudu jasno razabira.

14. maja 1310. izdan je kapetanu Marku Minotu ovaj nalog: „Cum nobilis vir Johannes Superantio, de nostro mandato potestas Farre, nobis scripserit inobedientiam multam de hominibus Farre, prudencie vestre scribimus per nos et nostrum consilium vobis precipiendo mandamus, quatenus Farram cum galeis accedere debeat et esse et loqui cum potestate et ad terrorem hominum Farre et ad inducendum eos magis ad obedientiam“². Istoga dana bi javljeno hrvatskomu načelniku, da se sprema vojena sila za umirenje Hvara, ali i „consilio et universitati Farre“, javi dužd, šta će biti. Međutim Hvar se nije umirio, pače Ivan Superantio morao je godine 1312., dakle baš posred zadarskoga rata, ostaviti otok „propter infirmitatem“, a po tom se ondje stavi na čelo ugledna porodica Slavogostića, izvadi sebi zakletvu vjernosti od naroda, a jedan njezin član, imenom Đuro, prozove se „capitaneus“. Mlečani kažu, da su se Slavogostići upirali poglavito na pomoć omišku i na neke hvarske prognanike³. Iz toga se jasno vidi, da su i kod hvarske bune bili upleteni knezovi bibrirski, jer samo oni su mogli Slavogostićima pružiti „pomoć omišku“, budući da je tada Omiš bio u vlasti kneza Jurja, sina Pavlova. Ali ni otok Pag nije mirovao; on je stao tražiti od Venecije, da mu dozvoli slobodan izbor gradskog kneza, na što vijeće dne 29. juna 1311. odgovori: „De facto electionis comitis respondemus, quod reservamus nobis et nostro comuni electionem ipsam, prout nobis placuerit faciendum“⁴. Iz toga izlazi, da Zadar nije osamljen bio, kad se pobunio, jer se u isto doba stao micati još i Hvar i Pag. Kao da su knezovi bibrirski gledali, da dignu u granicama njihove interesne sfere opću bunu sviju mletačkih podanika. Po mojem mišljenju dakle bojazan od takove opće bune prisilila je Mlečane, da su sa Zadranima sklopili povoljniji mir, nego li bi inače nakon šestoga ustanka i trogodišnjega krvavoga i skupoga rata. U tom je doduše glavnu ulogu igrala krepka ličnost prvorođenca Pavlova.

¹ o. c. str. 47. *Rad jugosl. akad. knj. 5.*, str. 84 i dalje.

² o. c. str. 251.

³ o. c. str. 263—264.

⁴ o. c. str. 257.

e) Pad bana Mladena (g. 1322).

U glavi XVII., XVIII. i XIX.¹, pak pri jednoj važnoj reminiscenciji još i u glavi XXII.², pripovijeda Miha Madijev dosta opširno pad bana Mladena II. Šubića. Naš je pisac u toj partiji s tim važniji, što je, izuzmemo li ono nekoliko redaka Florentinca Matije Villanija († 1348.)³, baš jedini izvor, jer nam nitko drugi o tom ne javlja ništa, a kako je on poradi svojih društvenih i političkih prilika s velikim interesom pratio taj događaj, to je dašto o njemu bio i vrlo dobro upućen. Ali pitanje je sada, dali nam je Miha Madijev pad Mladenov vjerno i istinito prikazao, nije li napisao svoje pripovijedanje s kakvom tendencijom, koja je na uštrb istoričkoj istini? Kao Roman osjećanjem, a spljetski autonomist po političkom mišljenju, nije dakako ni malo bio sklon političkom radu bana Mladena, koji je kao i otac mu išao za tim, da hrvatsku zemlju i dalmatinske gradove podvrgne svojoj vrhovnoj vlasti, pa tako da u istinu bude ban. Takova je banova težnja bila zazorna Spljetu, jer je u njoj nalazio zapreku svoje autonomne ideje, što ju je gojio prema uzoru talijanskih gradova. Za to i kliče Miha onako radosno, kad je Mladen pao, pitajući tobože bana u pseudo-retorskoj formi za bivšu moć njegovu; onako su se radovali onda svi autonomisti po dalmatinskim gradovima. Da je Miha u partiji, gdje prikazuje pad Mladenov, tendenciozan, to su neki pisci hrvatski jur istakli, a u novije doba pridružili su im se i neki mađarski. Tako Antun Pór u svojim studijama iz jugoslavenske istorije, kaže: „Miha Madij de Barbazanis napisao je mnoge zle stvari o Mladenu i njegovim časnicima . . . Možemo mu vjerovati, ali ne slijepo“. A u bilješki piše: „Malo ipak oduzima od gornje karakteristike Mihine pismo pape Ivana XXII., iz kojega doznajemo, da je Mladen dao Trogiranima jedan manastir, budući da ovakove milostive crte nijesu protivne karakteru ondašnjih tirana“⁴. Međutim tendencioznost Mihina ne sastoji se možda u iskrivljenju događaja, jer on ih

¹ Natpisi ovih glava glase: „De rebellionem civium Sibenicensium et Traguriensium contra banum Mladenum“, „De conflictu bani Mladeni per banum Joannem“, „De captivatione Mladeni per regem Carolum Hungariae“.

² „De egregio, illustri et generoso viro domino Nicolao de Hungaria Duce ac bano magno Dalmatiae et Croatiae“.

³ Lib. IX. cap. 176, ali je saopćeno i kod Lucija: *Memorie di Trau*, str. 174.

⁴ „Déli szláv történeti tanulmányok“. *Századok* 1894. str. 808—9.

prikazuje, izuzevši njegovu redovitu pobrkanoost (na koju valja dobro paziti), odista vjerno i točno; ta tendencioznost leži u tome, što on taji i prešućuje prave motive Mladenove propasti. Kao Roman osjećanjem nikako nije htio da kaže izrazito, e je pad banov u prvom redu posljedica nevjerne politike mletačke, a to krasno izlazi, ako njegovo pripovijedanje kontroliramo s pristupnim nam diplomatskim materijalom. Međutim Miha Madijev još je u nečemu nepotpun, jer nam pripovijeda samo posljednji čin Mladenove tragedije, t. j. katastrofu, a ipak se zameci njezini nalaze nekoliko godina u nazad. S toga valja, kad je govor o padu Mladenovu, posegnuti do zadarskoga ustanka, jer samo na taj način dobivamo jasnu sliku o razlozima i povodima tužnoga oktobarskoga događaja godine 1322.¹ Mi ćemo se u ovoj radnji ograničiti na glavni naš zadatak; pokazat ćemo naime, kako se Mihine vijesti podudaraju s onim diplomatskim materijalom, koji nam danas stoji na raspolaganje.

Pripovijedanje svoje počinje Miha Madijev sa savezom, što su ga sklopili Šibenik i Trogir protiv bana Mladena i njegove braće predavši se podjedno u vlast mletačku. To nam se kazivanje potvrđuje i izblize rasvjetljuje nekolikim ispravama. Ban Mladen nalazio se još od godine 1319. sa Šibenikom, a od novembra 1321. s Trogirom u otvorenom neprijateljstvu; međutim zajednička pogibija i isti neprijatelj približe sada oba grada, koji su inače već od dulje vremena bili u zavadi. Da bi se pomirili, izaberu Trogirani 24. decembra 1321. Danila Jakovljeva i Fridrika Matijina, a Šibeničani 22. januara 1322. Bogdana Desinju, Franju Marinića, Mihajla Dragoja Kuzmića i Dišmana Jurića. Obje se stranke sastanu u erkvi sv. Ciprijana u nedjelju 24. januara te zaklevši se ondje na svete moći sklope mir i savez „volentes futuris periculis obviare que ipsi civitatibus videlicet Tragurio et Sibenici iminebant et videbantur iminere et ut ipse civitates animi et voluntatis unitate firmarent et robore valerent contra et adversus omnes suos inimicos et adversarios“. Sve međusobice i razmirice, što su ih do sada cijepale, imadu za uvijek prestati, pa s toga će im od sada biti prijatelji i neprijatelji zajednički, a tako i obrana na kopnu i moru. Stranka, koja bi taj ugovor prekršila, ima platiti 50.000 libara mletačkoga novca globe, od koje ide onda polovina duždu, a polo-

¹ Pod naslovom „Pad bana Mladena II. Šubića (1322.)“ izradio sam ja u tom smislu raspravu, koja je izašla u troćoj svesci za godinu 1902. „Glasnika bos. herc. zem. muzeja“ u Sarajevu, str. 335—366.

vina onoj stranci, koja se držala ugovora. Prema tome dakle, savez je sklopljen 24. januara, a ne 16. januara, kako stoji, bez sumnje uslijed pisarske pogriješke, u Mihinom tekstu, a naperen bješe protiv Mladena, što se u ispravi izriječkom ne spominje, ali nam pisac naš to jasno javlja¹.

Ali i složne sile Šibeničana i Trogirana nijesu dostajale, da se sami uspješno opru jakom Mladenu; oni odluče konačno se potpuno predati u ruke mudroj Veneciji. Dne 2. februara stvori šibeničko gradsko vijeće u tom smislu zaključak, na što njegov načelnik i poslanik 1. marta uglavi s duždem ugovor o uvjetima predaje; 15. marta prihvate te uvjete šezdeset i četiri gradska vijećnika, i tako se predade taj inače čisto hrvatski grad u tuđinske ruke². Trogir učini isto ponajprije u svom vijeću 12. marta, onda preko svojih poslanika u Veneciji 17. aprila, a sama je predaja svečano bila 14. maja³.

Čuvši ove neugodne novosti podigne ban Mladen vojsku i stane udarati na oba nevjerna grada, javlja dalje Miha Madijev, a potvrđuje se mnoštvom mletačkih isprava, u kojima se određuje vojna pomoć pomenutim gradovima, dašto jer su bili napadnuti⁴; a u jednoj se javlja: „Mittatur unus notarius cum lignis ituris ad banum, ad denotandum, qualiter Sibinicum accepimus sub nostra protectione et quod non damnificet eos“⁵. Kako je ta isprava izdana godine 1321. po mletačkom računu, to znači, da su Mlečani sami obavijestili Mladena o šibeničkoj nevjeri, i to negdje između 2. februara i 1. marta 1322.

Po tom daje Miha Madijev neke samostalne vijesti, kojima nema direktne potvrde u ispravama, ali se kod nekih i to može pokazati: „Sed cogitans, quod nihil potest praevalere contra civitatem et ipsos de civitate offendere, misit pro filiis Heliae, fratribus Cosae, videlicet Saraceno, Michaele et Helia, Cosa autem frater eorum mortuus fuerat in carcere domini bani Mladeni, quos idem dominus banus in campo praedicto (sc. šibeničko) fecit mori gladio“, a to krvoločno djelo učinio je s toga, što su se Kosa i braća njegova zavjerila „prout dicitur, ad interficiendum banum Mladenum“. Kod

¹ Isprava je u *Lucija*: Mem. di Tr. str. 166. Kako su je napisali mletački pisari, te je ona po mletačkom načinu datirana 1321. mjesto 1322.

² *Ljubić*: Listine I str. 330—336.

³ o. c. str. 336—341.

⁴ o. c. str. 156, 171, 173.

⁵ o. c. str. 171.

toga mjesta treba najprije odrediti datum, jer Miha ga ne daje jasno sa svoje stilističke pobrkivosti; naši su istorici to mjesto shvatili, kao da je Mladen poslao u Šibenik po braću Iliće prigodom ove podsade, naime negdje koncem marta 1322., ali to je krivo. Po mojem mnijenju zavjera braće Ilića pada svakako prije podsade, dakle između 1319. i 1321., to jest, kad se Šibenik pobunio protiv Mladena; tada je Mladen i uapsio (ne može se kazati kako) braću Iliće, te ih bacio u jednu od svojih tamnica, u kojoj je onda prije marta 1322. Kosa i umr'o. Sada pak, to jest koncem marta 1322., ljut poradi bezuspješne podsade Šibenika Mladen posla u tamnicu po preostale Iliće, te ih dade, ne bi li tako zastrašio građane, mačem pogubiti. Ovo se mnijenje potvrđuje okolnošću, da se dne 15. marta 1322. kad su šibenički vijećnici položili prisegu vjernosti Veneciji, među šezdeset i četiri poimence navedena građanina ne spominje od Ilića nijedan drugi osim „*Radovanus domini Elye*“¹, a taj Radovan eto nije nešto kasnije doveden pred bana, dašto jer nije bio u njegovim rukama.

Nakon bezuspješna podsjedanja Šibenika i Trogira ban Mladen sazove sabor gospode hrvatske, naime svojih vazala, od kojih traži pomoći². Poimence se spominju „*fili Curiacii*“, to su tri brata Kurjakovića, Budislav, Pavao i Grgur³, „*fili Stephani de Bosna*“, to su donjokrajski Hrvatinići (Stjepanići), pređi čuvenoga hercega Hrvoja⁴, „*fili Mihovilovich de Clivuna*“, hljevanjski Mihovilovići, kako se čini ogranak plemena Svačićeva⁵, „*Georgi Isani* (sc. *fili*)“⁶, a to su vojvoda Nelipić i brat mu Isan⁶. Ali gospoda mu uskratiše pomoć, dapače njima se pridruži Mladenov brat knez Pavao, te se od njega odvrgoše. Ovu lapidarnu vijest Mihinu dosta nam dobro popunjuju izdane isprave. Sabor taj se sastao svakako

¹ o. c. str. 335.

² Miha kaže: „... volens facere *colloquium* cum baronibus de Chroatia“, što Klaić (Knez. brib. str. 130) tumači kao sabor; i ja mislim tako.

³ U jednoj ispravi od 8. sept. 1326. čitamo: „... filii Kuriaci scilicet Budizlaus, Paulus et Gregorius“. Nagy: Cod. dipl. andegavensis knj. II. str. 255.

⁴ To je mjesto korektno protumačeno tek u Klaićevoj pomenutoj raspravi na osnovi nekih još neizdanih isprava (str. 130, osobito 173, bilješka 14).

⁵ Vidi u Klaića: Rodoslovje knezova Nelipića od plemena Svačić. „Vjesnik hrv. arh. dr.“ god. III. 1898. str. 6.

⁶ o. c. str. 5—7.

oko polovice aprila, a po tom dne 24. aprila sklopi Pavao s Trogiranima savez i ugovor na propast Mladenovu nadajući se, da će ga kao nagrada za taj izdajnički čin zapasti banstvo hrvatsko. U ispravi se izrično kaže: „Dominus Comes Paulus debet et tenetur rebellare et facere vivam guerram et manifestam contra Dominum Mladenum, banum Chroatorum et suos sequaces et contra quoslibet alios inimicos civitatis Traguriensis, eosque toto suo posse offendere et nocere et eis damna et detrimenta sollicitate procurare, incipiendo ipsam rebellionem et guerram hinc (sc. 24. aprila) ad festum sancti Petri de mense junii (sc. 29. juna), proxime vel ante si citius poterit“¹. No fragment jedne mletačke isprave, u kojem se kaže: „Possint Sibinicum et Tragurium per se et pro suo bono facere ligam cum baronibus, non immiscendo nos in hoc“, dokazuje, da je sličnih ugovora moralo biti i s ostalom nezadovoljnom hrvatskom gospodom².

Ova liga (kojoj dakako iza leđa stoji Venecija), skupila je veliku vojsku, kaže Miha, ali uza sve to još se nije pouzdavala potpuno u se, jer pozove u pomoć slavenskoga bana Ivana Babonića s njegovom braćom i bosanskoga bana Stjepana Kotromanića s njegovim rodom. Kad se sve ove vojske sastaje, a to je moglo biti negdje koncem jula ili početkom augusta, onda stadoše saveznici udarati na bana Mladena. Ali taj se nije htio u bitku puštati, već uzmače sve do Bliske sa svojom četom, u kojoj je bilo mnoštvo Vlaha i Poljičana. Videći Mladen, da je propao „*sine bello*“, dakle prije bitke, kaže Miha, otpremi odavle kralju Karlu Robertu (koji se nalazio na putu u Hrvatsku s velikom vojskom) brata Jurja u susret „*ut sibi impenderet auxilium*“; ovo se mjesto krivo shvaća, kao da je Mladen molio u kralja vojne pomoći. To ne može nikako biti, jer kralj sam baš je i pošao u Hrvatsku, da učini red

¹ Isprava u Lucija: De regno ed. Amst. str. 209. Odavle uzeo ju je Fejér VIII, 2, str. 381, ali joj stavi na čelo ovaj krivi sadržaj: „Civium Traguriensium ac comitis Pauli de genere Frangepan (!) contra Mladini Bani tyrannidem confoederatio“. To je navelo Grubera (Nelipić, Zgb 1886. str. 18), da je rekao: „Fejér l. c. navodi listinu saveza sklopljena (24. travnja 1322.) između Trogirana i Pavla Bribirca te Frankopana“, a Klaić (o. c. str. 132) za cijelo na temelju Gruberovom onda: „Tomu savezu između kneza Pavla i Trogirana pridružiše se još i krčki knezovi, koji su se doslije slabo paćali u poslove hrvatske i dalmatinske“.

² Ljubić o. c. str. 171.

i mir, a samostalno vladanje Mladenovo nije on nikad priznavao¹; s toga to znači, da se Mladen htio Karlu Robertu pokoriti kao vjeran vazal, pa uz tu cijenu moli kralja, da mu pomogne u nevolji te da ga spase od potpune propasti². Takovo mišljenje potkrepljuju i ove izjave u ispravama. Ban Babonić ratuje „mandatu domini Regis“, a kralj sam kaže u ispravi od 26. jula 1324., u kojoj nagrađuje Martina sina Bogarova, da to čini „... in memoriam fidelitatus et fidelium servitorum meritis que idem cum suis filiis cum effusione sui sanguinis in fervore summe fidelitatis pro exaltatione nostri regiminis et honoris in diversis expeditionibus et agendis nostris, ac specialiter in expeditione nostra quam fecimus versus Zagrabiam... nobis et regno nostro indefesse exhibuit“³, dakle Karlo Roberto poveo je tu vojnu, da povrati ugled i moć svojoj kruni, ili s drugim riječima, da dokrajči Mladenovo dotadašnje gospodstvo.

Ali poslanstvo Jurjevo bilo je već prekasno udešeno. Ban Babonić malo po tom napadne, svakako početkom septembra, Mladena kod pomenute Bliske te ga dakako sa svojom većom i bolje obožanom vojskom ametice potuče zarobivši pored toga još i mnogo goveda i ljudi. Mladen morade nakon izgubljene bitke bježati; iz Bliske pobježe u Poljica kod Omiša, a odavle onda uz obalu morskupokraj Spljeta u tvrđi Klis, na kojem je gradu redovito sjedio brat mu Juraj. Tu se zadržao *petnaest dana*, to jest do dolaska kraljeva u Knin⁴. — O istinitosti takova pripovijedanja suvremenoga Mihe Madijeva ne može biti sumnje. Nazočnost bana Babonića kao kraljeva pouzdanika potvrđuju također dva mletačka fragmenta iz godine 1322. U jednom se kaže: „Que commissa fuerunt ambaxatoribus nostris in Slavoniam super requisitionibus factis *per banum a rege Ungarie missum*“, a u drugom: „Responsio facta *Johanni* bano Slavonie ad suam ambaxatam“⁵.

No sada nastaje pitanje, gdje je to mjesto *Bliska*. Nijedan od dosadašnjih hrvatskih i mađarskih pisaca nije se upustio u točnije

¹ To zaključujem po tome, što ga nikad u svojim ispravama ne navodi kao svoga dostojanstvenika.

² Ne valja smetnuti s uma, da je na ovom mjestu naš tekst Mihe Madijeva oštećen.

³ *Nagy*: Cod. dipl. andeg. knj. II., str. 151.

⁴ Kako je Karlo Roberto stigao u Knin koncem septembra, otud jasno izlazi, da se bitka kod Bliske dogodila u prvoj polovini septembra.

⁵ *Ljubić*: o. c. str. 168.

geografsko određenje bojišta, tek gosp. Klaić u svojoj knjizi „Knezovi bibrirski“ kaže u bilješki¹ ovo: „Godine 1275. potvrđuje ban Nikola Trogiranima sve posjede i zemlje (terras et possessiones) „*quæ extenduntur usque ad terras de Blisoy*“. *Možda je to pogriješka mjesto „Blisca“?* Lucius, Mem. di Trau pg. 94“. Prema tome imali bismo tražiti Blisku negdje oko Trogira. No to ne može da bude, jer onda ne bi ban Mladen u bijegu svome najprije stigao u Poljica, a odavle tek u Klis. Po mojemu mišljenju stoji stvar ovako: Mladen je sve većma uzmicao u dalmatinskom Zagorju na jug ispred jače sile svojih protivnika, koji su se skupili po svoj prilici negdje oko tvrdoga Knina. U današnjem *gornjem Dicmu*, južno od Sinja, a zapadno od rijeke Cetine, ima na kraju petnaest kilometara dugačke ravnice mjesto zvano *Bisko*, a njemu na jugozapad nalaze se Poljica i Omiš, kuda vodi staza kraj rijeke Cetine. Ravno na zapad do Klisa ne može se, jer ne da visoka i krševita planina Mosor. Ovdje dakle, kod današnjega Biskoga ja tražim bojište, gdje je ban Mladen podlegao svojim protivnicima. Svakako valja priznati, da se s takim tumačenjem podudara i naličnost imena (Blisca — Bisko), i bijeg Mladenov po njemu onda izlazi sasvim razumljiv i prirodan.

Dok se ovo događalo u Zagorju, Šibeničani i Trogirani navališe mučke sa mletačkom pomoći (cum galeis Venetorum et stipendiariis per Venetos ipsius concessis) na Omiš i Skradin, te ih oplijeniše i poharaše; tako javlja naš Miha Madijev. Ovomu se kazivanju nalazi potvrda u mletačkim spisima, gdje se kaže: „Scriptum fuit predictis (sc. Šibeniku i Trogiru), quod arment barchas et ligna pro persecutione *pyratarum*, dando vogeriis gross. I in die, et nos ipsam pecuniam satisfieri faciemus“². Dašto, Omišani već od davnine prolaze u mletačkim spisima kao gusari.

Miha Madijev dalje piše, da je ban Ivan Babonić odmah poslije bitke kod Bliske, a prije dolaska kraljeva u Knin, ostavio dalmatinsku Hrvatsku, što se odista potvrđuje ispravama, jer već 6. oktobra nalazimo ga u Zagrebu, gdje izdaje ispravu županima Tomi i Černelu, sinovima Saulovim, plemenitim „de Grochina“, kojom im poklanja za vjerne službe posjed „Dolech vocatam, inter Knezapola et Brochinam existentem“³.

¹ str. 174, bilj. 23.

² *Ljubić*: o. c. str. 171.

³ *Nagy*: o. c. str. 51.

Koncem septembra stigao je kralj Karlo Roberto u Knin, te je ovdje, kako ja mislim, sazvaio sabor; na to me mišljenje navodi okolnost, što je tom prilikom potvrdio razne diplome. Dne 8. oktobra potvrdi povelje krčkome knezu Fridriku, sinu Dujmovu¹, gradu Šibeniku² i Trogiru³, a tri dana kasnije, 11. oktobra, vojvodi Nelipiću njegov posjed županije drežničke, što ju je dobio 8. oktobra 1253. njegov djed Isan od Bele IV. u zamjenu za neke primorske zemlje „pro utilitate regni nostri et illarum partium“⁴. Nema sumnje, da su tom prilikom potvrđeni i posjedi ostale hrvatske gospode, a i grada Spljeta, no odnosne isprave još nam nijesu poznate. Da je to mišljenje ispravno, potvrđuje i Miha Madijev, jer on izrijeком prebacuje hrvatskoj gospodi nezahvalnost, kad su se g. 1323. htjeli da odmetnu od kralja, a on im je potvrdio lani njihove teritorijalne posjede i privilegije (. . . qui ad petitionem vestram . . . vobis privilegium vestrarum terrarum, vobis libertatem concedendo). No taj oktobarski sabor u Kninu imao je jošte riješiti pitanje o banu Mladenu. Miha Madijev kaže, da je kralj primio brata mu Jurja, a da se onda po njegovom povratku spremio s darovima i poklonima da ide pred kralja. To ima da znači, da je Karlo Roberto bio voljan oprostiti Mladenu. Ovu slutnju moju potvrđuje Mihino kazivanje na drugom mjestu, gdje veli, da je kralj Mladena svrgnuo s banstva i bacio ga u tamnicu na molbu hrvatske gospode, dakle prigodom kninskoga sabora (. . . qui ad petitionem vestram vos a potestate tyrannica liberavit, deponens banum Mladenum de banatu Dalmatiae et Croatiae, ipsum incarcerando). Za cijelo je kralj još na ovom saboru proglasio, da će od sada biti Ivan Babonić jedini ban čitavoj hrvatskoj zemlji, jer ga vidimo već 16. oktobra gdje nosi naslov: „Banus tocius Slavonie, Croacie et Dalmacie“⁵; podjedno bude i bosansko banstvo oduzeto Bribircima, te potpuno i isključivo predano mladomu Stjepanu Kotromaniću⁶.

O konačnoj sudbini Mladenovoj Miha Madijev pripovijeda, da je Karlo Roberto nesrećnomu banu u Kninu zapovjedio, da ga

¹ *Fejér*: o. c. str. 346—348.

² o. c. str. 348—356.

³ *Lucius*: Mem. di Tr. str. 175.

⁴ Isprava u arhivu kneza Eszterházyja u Kismartonu. Priopćio mi je gosp. dr. Thallóczy.

⁵ *Nagy*: o. c. str. 53.

⁶ *Klaić*: Povjest Bosne str. 94.

otprati do Zagreba, gdje onda postavi nad njime vojničku stražu, a potom ga povede kao zarobljenika sa sobom u Ugarsku; o daljoj mu sudbini ne govori ništa; ali prema onome, što je do sada rečeno, morali bismo zaključiti, da je Mladen u Ugarskoj čamio u tamnici. Tako je mislio u Hrvatskoj narod godine 1339., jer prigodom istrage, što su je na osnovi tužbe Pažana vodili mletački poslanici pomenute godine u Ninu, izjaviše se razni svjedoci o Mladenu ovim riječima: „postmodum dicto bano (sc. Mladeno) existente *detento in Hungaria*“, „postmodum existente dicto bano Mladeno *in carceribus*“, „post captionem vero ipsius bani Mladeni“¹. Ali na osnovi dviju listina može se sasvim pouzdano kazati, da ban Mladen nije umr'o u tamnici ugarskoj. U „*Vjestniku zem. arhiva*“ za godinu 1901.² priopćio je dr. Mavro Wertner jednu ispravu kralja Lauša I. od 7. maja 1343. iz koje nesumnjivo izlazi, da je ban Mladen kao slobodan čovjek oko godine 1326. udao kćer svoju Katarinu za vratislavskoga hercega Boljeslava III. i da je posjedovao neka imanja, što su po njegovoj smrti, koja pada svakako prije godine 1343., pripala njegovoj kćeri. Druga je isprava od 21. decembra 1347., a nalazila se nekad u zemaljskom arhivu u Zagrebu, sada je u Budimpešti; potanko joj je sadržaj priopćio Ivan Kukuljević. On piše: „Od godine 1347. imamo jednu izvornu listinu, izdanu 21. prosinca u Zagrebu od Nikole bana čitave Slavonije i Hrvatske. Ova je listina za povjest porodice Šubića, kao i za povjest hrvatsku i bosansku od velike važnosti, jer se po njoj razjašnjuju zgone silnoga bana hrvatskoga i bosanskoga Mladena II. Šubića. U njoj govori ban Nikola: da je na saboru svih plemića kraljevine slovinske, držanom u Zagrebu tri dana prije Božića iste godine 1347. plemeniti Borkon sin Aleksandra, potužio se javno, kako je banski čovjek Stjepan sin Tivadorov (= Teodorov), uvađajući u posjed grada *Zrinja* (? castrum Zyringh) i njegovih pripadnostih, *pokojnoga bana Mladena i kneza Grgura, njegova brata*, posjed Lesnica (possessionem Leznicha), ležeći blizu grada Zyringha, uz ostala pristojališća gradska također pokojnomu Mladenu banu i knezu Grguru predao, premda je Borkon taj posjed kupio za gotove novce od Pavla sina Andrijina, kao ovoga vlastitost. Ova prodaja bijaše pravovaljanom ispravom kaptola zagrebačkoga potvrđena i njome dokazano, da je ista Lesnica od vjeka bio za-

¹ *Ljubić*: Listine, knj. V. str. 273—277.

² str. 207—217.

koniti posjed rečenoga Pavla Andrijina i njegovih pređa. Rečeni Pavao mogao je dakle pravovaljano prodati svoj posjed. Na ovu pritužbu Borkonovu dopita ban Nikola u smislu zakona i prava rečenu Lesnicu spomenutomu Borkonu sinu Aleksandrovyu i njegovim baštinikom za uvijek pravomoćno“.

„Iz ove listine, nastavlja Kukuljević, koja ima sve biljege istinske dokaznice, razabiramo dvoje. Prvo: da Mladen II. ban hrvatski, odveden godine 1322. po Karlu Robertu iz grada Knina u Zagreb, nije bio, kako svi suvremeni i potonji pisci ustvrdiše, po kralju odveden u Ugarsku i tamo zatvoren, već da je zajedno s bratom Grgurom pridržan u posavskoj Hrvatskoj i tamo darovan gradom „Zyringhom“, kojega držim za Zrinj, jer ne poznam drugoga sličnoga tomu imenu grada“.

„Drugo, ako je Mladen ban na neko vrijeme i bio zatvoren, to je kasnije bud po kralju Karlu, bud po Ljudevitu I. iz tamnice ispušten i višerečenim gradom zajedno s bratom Grgurom nagrađen. A da je knez Grgur sve do smrti Pavla II. (1346.) izvan dalmatinske Hrvatske živio, dokazom su nam suvremene listine i javne isprave dalmatinske, u kojih počam od godine 1322. do 1346. o Grguru nema nigdje spomena“.

„Ako bi se pod gradom Zyringhom imao razumijevati grad Zrinj, onda moradoše braća Mladen i Grgur Šubići radi nevjere taj grad opet izgubiti, jer ga inače kralj Ljudevit ne bi mogao bio darovati Lovri Slovincu, kako gore dokazasmo. Da je pako knez Grgur Šubić radi nevjere okrivljen bio, dokazom nam je listina kralja Ljudevita I. od 31. srpnja 1347., u kojoj mu isti nevjeru oprašta, pošto mu je dobrovoljno predao važan grad Ostrovicu“¹.

Iz ove dvije isprave dakle, Wertnerove i Kukuljevićeve, koje se među sobom popunjuju, danas nam je konačna sudbina Mladena bolje poznata: Karlo Roberto odmaknuo je bana Mladena od primorja, to jest od težišta njegove prirodne moći, darovavši mu Zrinj grad u ondašnjoj Slavoniji; prije toga darovanja zadržao ga je kod sebe, što je dalo povoda, da se u Hrvatskoj i po dalmatinskim gradovima govorilo, da je kralj Mladena zatvorio u tamnicu.

Dok je još Karlo Roberto boravio u Kninu, stiže glas, da je 28. septembra razbijena vojska Fridrika Lijepoga, izabranoga kralja

¹ *Kukuljević*: Zrinj grad i njegovi gospodari. Zagreb. 1883. str. 32—33. Listina štampana u *Jura regni* knj. II., str. 6.

njemačkoga, komu je ugarsko-hrvatski kralj poslao pomoći, kod Mühlendorfa u Tirolu¹. Na vijest o tome događaju kralj se odmah povratu u Ugarsku, bojeći se osvete od strane Fridrikovih dušmana. Dne 14. i 16. oktobra nalazimo ga u Zagrebu, čime se potvrđuje Mihino kazivanje, da se preko toga grada vraćao². Poraz mühlendorfski navodi i suvremeni Florentinac Matija Villani kao razlog naglom povratku kraljevu³, te se tako i s te strane zajamčuje vijest našega ljetopisca.

f) Knez Juraj Bribirski i vojvoda Nelipić (1323—1327).

U glavi XXI., XXII., XXIII., XXIV. i XXVIII.⁴ pripovijeda Miha Madijev dosta potanko događaje u dalmatinskoj Hrvatskoj, što se zgodiše poslije pada bana Mladena sve do onoga doba, kad se grad Spljet predao u ruke mletačke, to jest od godine 1323. do 1327. Glavne ličnosti, oko kojih se kreće njegovo kazivanje, jesu bribirski knez Juraj i vojvoda Nelipić. U toj je partiji naš Miha baš jedini izvor, jer nam (bar do sada što znamo) o tim događajima upravo nijedan pisac ništa ne kazuje; s tim je dakako vrijednost njegova djela još veća. Ali ono, što smo kazali kod njegova pripovijedanja o padu bana Mladena, moramo i sada ponoviti: Miha Madijev prikazuje činjenice pomenutih godina u glavnom sasvim vjerno i istinito, no kao strančar prešućuje slabost kraljevske akcije i upletanje Venecije. To ćemo odmah opaziti, čim isporavimo ono, što on kazuje, sa pristupnim nam ispravama.

Ponajprije pripovijeda Miha Madijev, kako je knez Juraj 15. aprila 1323. opustošio spljetsko polje i zarobio tom prilikom mnogo stoke; sve je to učinio on s toga, da bi se osvetio Spljećanima, što su zauzeli njegov Omiš. Po tom navale ljutiti Spljećani s vojskom na kneza Jurja u namjeri da osvoje Klis, no budu 18. aprila oko vrela rijeke Jadra nedaleko Klisa grada do nogu potučeni.

¹ *Huber*: Geschichte Österreichs. Gotha 1885. knj. II. str. 128 do 130 i 205.

² *Nagy*: o. c. str. 53. *Tkalčić*: Mon. civ. zgb. I, 105.

³ *Lucius*: Mem. di Tr. str. 174.

⁴ Natpisi ovih glava jesu: „De bello civium Spaleti cum comite Georgio Clissiae“, — „De egregio, illustri et generoso viro domino Nicolao de Ungaria, Duce ac bano magno Dalmatiae et Croatiae“, — „De conflictu comitis Georgii Clissiae per Nilipitium et Georgium Voyvodam“, — „De pace comitissae Clissiae et Spalatensium“, — „De Michaz bano Dalmatiae et Croatiae misso per Carolum regem Ungariae“.

Miha tu prešućuje, da su Spljećani navalili na Omiš u sporazumu s Trogiranima, a to znači, da su eto poslije pada bana Mladena i oni počeli šurovati sa Mlecima, bez kojih izrične dozvole Trogirani nijesu smjeli ni s kim sklapati političkih sveza. Čitav se događaj popunjuje jednom ispravom. U trogirskim gradskim zapisnicima na ime zabilježeno je, da je 10. marta došao u grad jedan spljetski poslanik te zatražio „*pro defensione Almisii ligna et arma*“¹. Dakle Spljećani su zauzeli Omiš prije toga dana, na što je onda došla u aprilu osveta Jurjeva. Da je kod toga imala i Venecija posla, nesumnjivo izlazi iz one Mihine jadikovke, što se nadovezuje na opis spljetskoga poraza. „O Spalatini insensati! . . . Nesciebatis, quia anno praeterito (= 1322.) *aliae civitates Dalmatiae cum Venetis modicum honorem obtinuerunt, recedentes exinde cum damno et verecundia*“.

U augustu iste godine 1323., nastavlja Miha Madijev, pošalje Karlo Roberto u Hrvatsku i Dalmaciju kao bana ugarskoga plemića Nikolu s velikom vojskom Madžara i Kumana. Ali na granici između Slavonije i Hrvatske pokuša bivši ban Ivan Babonić, da mu smete prijelaz sa svojim rodom; tek nakon okršaja, u kojem su Babonići potučeni, dođe među njima do mira. Potom uđe ban Nikola u Hrvatsku i stigavši „*in campo Carnam*“ sazove ovamo sabor svega plemstva hrvatskoga i dalmatinskih gradova, a onda uđe, svečano dočekan, u Spljet; poslije toga povratu se ban u Ugarsku. Na to se sastanu sva hrvatska gospoda u skupštinu te se dogovarahu sa Mlečanima i dalmatinskim građanima; tom prilikom „*multa ordinarunt contra regem et banum per regem missum*“, naime „*putantes resistere potentiae regali et ipsis per eum missis in Chroatiam, consilium malignum et perversum (fecerunt)*“.

Ove se vijesti Mihine veoma lijepo daju diplomatskim materijalom utvrditi. *Ban Nikola*² spominje se u ispravama prvi put dne 5. januara (nonis januarii) 1322. kao ban „*totius Sclavoniae*“³, a onda opet 2. juna 1322.⁴ i 20. februara 1323.⁵, što očito znači,

¹ *Lucius*: Mem. di Tr. str. 175.

² Vidi o njemu u Klaića: Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (1301—1382). Rad jugosl. akad., knj. 142. str. 167 do 169.

³ *Féjér*: Cod. dipl. VIII. 2. str. 328.

⁴ o. c. str. 337.

⁵ *Thallóczy*: Gorički i vodički knezovi. Sarajevo 1897., str. 43, po jednoj ispravi u c. kr. tajnom dvorskom arhivu u Beču.

da je banovao zajedno s Ivanom Babonićem. Ali poslije pada bana Mladena čini se da je Babonić imao preuzeti banstvo u Hrvatskoj i Dalmaciji, a Nikola bi tako ostao sam u Slavoniji. To se može zaključiti prema pismu trogirskoga kneza Marina Maurocena mletačkoj vladi od 29. novembra 1322., u kojem kaže: „Nova aliqua celsitudini vestre scribenda non sunt ad presens, *salvo quod Joannes banus nondum venit ad partes Slavonie* (= Hrvatska) et comes Georgius, comes Paulus et Gregorius, fratres Mladini olim bani, et Nelipcius voevoda, qui tenent castrum Thinini, nolunt, quod dictus Joannes banus in banatu veniat, ceteri vero volunt, propter quod creditur, quod discessio inter ipsos erit“¹. Vidimo, da je ban Ivan Babonić imao poći u Hrvatsku, da napravi red, jer ga ondje brihbirski knezovi i vojvoda Nelipić nijesu htjeli da priznaju svojim banom, šta više, oni su zauzeli kraljevski Knin, svakako radi lakše obrane. Dali je Ivan Babonić došao kasnije u Hrvatsku ili nije, ne može se danas još kazati, no sigurno je, da ga je kralj, svakako poradi neuspjeha², najkasnije do augusta iduće godine 1323. svrgao s banske časti, jer to dokazuje njegov oružani otpor. Ivan je Babonić naime htio da smete banu Nikoli prijelaz u Hrvatsku, a to znači, da je bio sporazuman s hrvatskim nezadovoljnicima.

Kazivanje Mihino o putovanju Nikolinu po Dalmaciji i Hrvatskoj i o njegovu boravku u Spljetu potpuno se potvrđuje izvješćem zadarskoga kneza Ugolina Justinijanija mletačkom vijeću od 19. septembra 1323. On kaže: „Dominationi vestre pateat, ambaxatores nostros fuisse apud Nicolaum banum prope *Tinnium*, sicut dominationem vestram novimus non latere, qui banus ipsos libenter vidit et honorifice tractavit, deputans eis duos de suis nobilibus imprestados, ut cum ad partes vicinas *Jadre* duxerit applicare, destriectus et res *Jadre* nullatenus offendantur. Preterea dum ambaxatores nostri in promittendo sibi communis *Jadre* servitium, fidelitatem vestri domini ducis salvarunt, ipse respondit, sibi placere dicens, se scire, dominum suum dominum regem esse amicum domini ducis Venetiarum; et inde dictus dominus banus ivit versus *Spalatum* et

¹ *Ljubić* o. c. str. 344.

² Da su Babonići pali u nemilost kraljevu, jasno se razabira i otud, što im je godine 1323. od kralja otet Medvedgrad. Vidi u *Tkalčića*: Mon. civ. zagr. I. str. 187 (tekst). To se zgodilo za cijelo radi banova neuspjeha u Hrvatskoj, dok nalazimo Knin u rukama kraljevskih protivnika već koncem g. 1322., a možda već sada i Unac. O tom gradu vidi bilješku 3. na str. 44. ove rasprave.

ibi mansit usque nunc. Nunc autem ecce heri (18. sept.) transivit flumen sub *Tinnino* et usque diem veneris proximi (23. sept.) erit apud *Vranam*, ad quem hodie providimus duos ambaxatores iterum destinare pro conservatione districtus nostri¹.

No iz toga izvješća još nam nije protumačeno ono „*in campo Carnam*“; tek jasno vidimo, da se mora nalaziti na zemljištu između Knina, Spljeta i Vrane. Gruber kod toga mjesta dodaje: „možda krbavsko (sc. polje)“²; ali nije tako, i to s toga, što Miha Madijev zna za to ime, jer spominje u glavi XV. biskupa „*corbaviensem*“. Klaić kaže samo, da je ban sazvao sabor „koji se je sastao u *blizini grada Knina* na nekom polju (in campo Carnam)³, pomažući se očevidno izvješćem zadarskoga kneza Ugolina. No ni s tim još nije to mjesto točnije određeno. U XIV. knjizi „Starina“ na str. 191. saopćio je Rački putopis Frana Butrišića i Ivana Divnića od Šibenika do Hlijevna i Skoplja u Bosni iz godine 1574. Tu se čita: „A di 30. marzo fu mercoledì. La mattina partimo da *Sebenico* . . . e quella sera arivemo a una villa chiamata . . .“⁴ che e apreso **Carno** locho turchesco, habitata da Morlachi; e li cenassimo. A di ultimo marzo la mattina partimo da quella villa, la sera arivemo in *campo de Piero* da uno Morlacho chiamato Piero Giurisich, staninea (?) in campagna per mezo la villa chiamata *Badagn* . . .“ Dakle *Carno* se nalazi na sred puta između Šibenika i *Badnja*, što se nalazi kod *Drniša* na sjevernom dijelu *Petrova polja*. To se ime svakako sačuvalo u današnjem selu *Krniću* (dakle nekoć *Krno*), koje se nalazi na *prostranom polju* pod *Trtar planinom*⁵. Općini i župi sada je glavno ime *Konjevrate*. Oblik *Kårno* je po starom pravopisu mjesto *Krno*, kao „zårno“ mjesto „zrno“. Po tome znamo sada, gdje je to polje i da se zvalo *Krno* (*Kårno*) *polje*.

Mihina dalja vijest, koja kaže, da su gospoda hrvatska po odlasku bana Nikole sklopili savez protiv kralja Karla Roberta i u taj savez pozvali i dalmatinske gradove, nalazi potpunu potvrdu u ovim riječima jednoga mletačkoga spisa iz godine 1323.: „Non

¹ *Ljubić*: o. c. str. 342. O datumu vidi u Klaić: Hercezi i bani o. c. str. 168—9.

² *Gruber*: Nelipić, str. 25.

³ *Klaić*: Povjest Hrvata, knj. II. dio 1. str. 44.

⁴ Ta je praznina u originalu.

⁵ Vidi Spezialkarte 1:75.000 Zone 30 Col. XIV. (*Kistanje* und *Drniš*).

videtur nobis (sc. vijeću mletačkome), quod *uniant se cum Sclavis contra regem Ungarie Jadratini*¹.

Ali ta sloga nije dugo potrajala. Miha kazuje dalje, kako je planuo rat između kneza Jurja i vojvode Nelipića. Jurju su pomagali osim njegovih Poljičana još i Bošnjaci, Zadrani i krčki knez Fridrik; Nelipiću knez Đuro Mihovilić. Juraj je pošao s vojskom upravo na Knin te se utaborio kod Topolja, nedaleko od grada; no prije nego li mu stiže pomoć zadarska i ona krčkoga kneza, bude 7. juna 1324. ametice potučen; šta više, on dopade još s mletačkim bjeguncem Baiamontom Tiepolom, svojim saveznikom, ropstva Nelipićeva.

Sveze Jurjeve sa Zadrom jasno dokazuje ovaj mletački spomenik iz toga vremena: „*Abstineant se Jadresens* a faciendo comitem *Georgium suum civem*“², a poraz kod Topolja i uhićenje Baiamontovo potvrđuje zaključak mletačkoga vijeća od 11. juna³, u kojem se kaže: „ . . . statim preparetur ista bareha, que venit de Sibirico, omnibus que sunt oportuna, cum qua mittatur una sufficiens persona cum litteris credulitatis ad istum *voyvoda* (to je Nelipić), que persona instanter requirat, *Baiamontem sibi dari per ipsum voyvoda si vivus est*, et si non posset ipsum optinere, habeat libertatem expendi et promittendi sibi usque ad libras X millia, expendendo quam minus poterit; quem si habebit apud ipsum voyvodam procuret adduci cum securitate usque Sibiricum et ibi in Sibirico designet eum in forcia civitatis et nobis scribat et expectet nostrum mandatum. Et si sciret ipsum *Baiamontem mortuum esse*, Venecias revertatur. Et fiant etiam sibi littere credulitatis ad rectores nostros Slavonie pro habendo ab eis consilium et auxilium, si oportebit, cui preterea dentur pro sua provisione istius vie libras quatuor grossorum . . . illi Selavo qui vidit *Baiamontem vulneratum* (dakle u boju), dentur solidi X grossorum . . .“⁴ Još jasnije se Mlečani izrazuju 13. juna: „Scribatur ser Saladino Premarino (ambaxatori) nova, que nunc habuimus a comite et communitate Tragurii, continentia inter cetera, quod ille proditor Bayamons *dettinetur per Georgium voyvoda* et quod licet credamus, dominum Georgium et *Nelipcium* voyvoda iddem esse in eodem velle, ad cautelam tamen

¹ *Ljubić*: o. c. str. 160.

² o. c. str. 159.

³ Tim nam se potvrđuje Mihin datum topoljske bitke (t. j. 7. juna), jer je do 11. juna mogla lasno stići vijest o tom događaju u Mletke.

⁴ *Ljubić*: o. c. str. 349—350.

sibi scribimus et mandamus, quod eandem libertatem habet eundi ad quoscumque habentes dictum *Bayamontem vivum* et tractandi cum eis et promittendi pro habendo ipsum vivum (pecuniam), quam habet et sibi per dictum nostrum consilium est concessum, quod facere possit cum dicto *Neliptio voyvoda*, et fiant sibi littere aperte de credulitate universis¹.

Učešće Bošnjaka izlazi jasno iz instrukcije trogirskoga kneza Nikole Venerija izdane 9. juna 1324. Dujmu Stjepanovu (Duinus Stephani) kapetanu gradskomu, koji je pošao u pomoć vojvodi Nelipiću, Đuri Mihoviliću i Kurjakovićima sa dvjesta momaka „contra comitem *Steposium de Bosna* et fratrem *Steposii* et gentem suam². Iz te isprave vidimo još i to, da su Nelipiću pomagali osim Đure Mihovilića još i Kurjakovići i grad Trogir.

Miha Madijev ne navodi u opisu događaja političke motive ove borbe, ali s toga on to čini u svojoj deklamaciji, što je redovito nadovezuje pričanju. On kaže: „O comes Georgi, quid cogitabas si superavisses et praevaluisses comitem Nelipitium et Georgium, *banus Croatiae et Dalmatiae ordinari* per (= s pomoću) *Jadrenses* et destruere *Spaletum*“. Ove Mihine riječi bacaju mnogo svjetlosti na događaje poslije Mladenova pada. Gospoda hrvatska nijesu htjela priznati Ivana Babonića svojim banom, ali ni o Nikoli nijesu ona htjela ništa da čuju: ona su voljela imati bana iz svoje sredine. Knezovi bibrirski bili su, kako znamo, nasljedni banovi hrvatski, pa eto sada knez Juraj opet nastoji, da to pravo svoje porodice na novo izvojšti, a onda da kazni nestalni Spljet, koji je također bio u kolu njegovih dušinana. Ali oni isti, što su pomogli, da se sruši ban Mladen, ti su se sada i protiv njega podigli. Venecija je opet kod toga osobito pazila, da što veće koristi izvuče. Iz iste te godine 1324. imaju dva spisa, koji nam bjelodano pokazuju njezinu akciju u doba Jurjeva sužanjstva. U prvom se kaže: „*Littere misse comiti Tragurii, quod si potest habere castrum Clisse et burgum, accipiat cum conditione*“³, a u drugom „*Sapientes electi super facto Clisse*“⁴. Dakle nesreću Jurjevu htjede premudra signorija

¹ o. c. str. 350.

² *Lucius*: Mem. di Tr. str. 177. Neki istorici te riječi tumače, kao da je ban Stjepan Kotromanić došao knezu Jurju u pomoć. Ali to je krivo, jer se onda ne bi u Trogiru pisalo „comitem *Steposium de Bosna*“, što u najboljem slučaju može biti koji Stjepanić (Hrvatinić).

³ *Ljubić*: o. c. str. 173.

⁴ o. c. str. 177.

brže bolje upotrebiti, da steče tvrđi Klis, a s njime dakako odmah i Spljet!

Za cijelo je taj razlog prinudio ženu Jurjevu, kojoj na žalost ne znamo za ime¹, da je nastojala što prije sklopiti mir sa Splječanima. Posredovanjem nekih Zadrana došlo je, kako javlja Miha Madijev, dne 10. marta 1325. do povoljna rezultata: zaslužnjeni Splječani budu pušteni na slobodu, a grad plati neku novčanu odštetu. Od sviju danas nam pristupnih isprava nijedna se ne odnosi na taj događaj, tako da smo kod toga upućeni samo na vjerodostojnost Mihinu. Iz tamnice Nelipićeve knez Juraj se oslobodio tek g. 1326., jer prvi put nam se opet javlja te godine dne 7. maja, kad traži od Trogirana, da mu naknade neke štete². Čini se, da je došlo do izmirenja između kneza Jurja i Nelipića uslijed dolaska novoga bana, kojega je kralj poslao u Hrvatsku.

Godine 1326., kaže Miha, uđe ban Mikac po nalogu kraljevu u Hrvatsku osvojivši najprije gradove roda Babonićeva. Njemu se kod te vojne pridruže bosanski ban Stjepan Kotromanić i krčki knez Fridrik sa svojim četama. Ovoj se sili svi u Hrvatskoj pokloniše priznavši Mikca svojim banom. Po tom zauzme ban grad *Unac*, te zaputi u Zadar, gdje bude svečano dočekan. „Finaliter, kaže Miha, videns se quod *habere non potest suum intentum de castris Croatiae, abiit in Ungariam ad regem, relinquens in Bichaz aliquantulum de gente sua*“. Iz saveza s daljim pripovijedanjem nekih talijanskih događaja vidi se, da Miha tu vojnu bana Mikeca stavlja u mjeseć maj.

Na prvi mah mora svakomu udariti u oči ono protivurjeđe, u koje pisac pada u svojem pripovijedanju: svi se u Hrvatskoj pokloniše Mikecu banu, a kad tamo, on mora da osvaja grad Unac, a konačno ne svršivši ništa vraća se natrag u Ugarsku. Srećom smo kod toga dosta dobro oskrbljeni diplomatskim materijalom, koji nam to lijepo raščišćuje.

Iz isprava se točno razabira, da je Mikac postao banom „*totius Slavoniae*“ između 21. marta i 27. maja 1325.³ Neuspjeh Babonićev i Nikolin imao je on sada da popravi. Ban Mikac to izrično

¹ *Klajć*: Bribirski knezovi, str. 175—176, bilj. 27.

² *Lucius*: Mem. di Tr., str. 187.

³ Dne 21. marta kaže se za nj: „magistro *Mynchke* magistro tavernicorum domine regine“ (*Nagy*: Cod. dipl. andeg. knj. II. str. 183), a 27. maja „*Mykch* filius Michaelis de genere Akus, *banus* tocius Slavonie“ (*Zala vármegye története*. Knj. I. Bdpst., 1886. str. 182).

priznaje u ispravi od 16. septembra 1327. ovim krjepkim riječima : „ . . . cum nos ex regie maiestatis clementia in regno tocius Slavonie pro *compescendis malefactoribus et austeritatibus nocivorum conterendis ad pleneque satisfactionis exhibitionem largiendam, iuris tramite requirente, simus constituti . . .*“¹ Tako nam u istoj ispravi opisuje i borbu svoju s Babonićima: „Georgius, Johannes, Dionysius et Paulus filii Stephani quondam bani obliquis processibus eorum et sinistris dominum nostrum regem non modicum excessissent, ob quorum excessuum eorum ultionem ne defacili possint pertransire *castrum* eorumdem *Stenishnak* vocatum, valido nostro exercitu *obsedissemus* et quam plures proximos et servientes nostros interemptos habuissemus, tandem quia amplius eisdem resistendi non posse habere facultatem, non cuilibet extiterat manifestum, ad petitionem et ordinationem venerabilis in Christo patris domini Ladizlai dei et apostolice sedis gratia episcopi Zagrabienensis et universorum nobilium regni Slavonie et aliorum quam plurimorum nobiscum existentium cum eisdem misericorditer agentes condescendimus in hunc modum, quod iidem filii Stephani quondam bani castrum eorum predictum cum omnibus suis *attinentiis* vice regie persone in manus nostras tradiderunt, nos vero de maiestate regia confisi, retributionem volentes ipsis facere aliqualem *castrum Monozlou* inferius cum omnibus pertinentiis suis propriis, sub veris metis“².

Miha kaže, da su se Mikeu banu svi poklonili u Hrvatskoj, a odmah zatim pripovijeda, kako je on zauzeo grad Unac. Ovim nam se čitava stvar razjašnjuje. Grad Unac pripadao je do god. 1322. vojvodi Nelipiću, a onda ga je predao kralju³. No svakako

¹ *Barabas-Thallóczy*: Codex dipl. familiae Blagay. Bdpst. 1897. str. 100—1.

² o. c. str. 100—104.

³ To se razabira iz jedne Lucijeve bilješke, koja je inače veoma nakaženo do nas došla. „1322. U Kninu. Neliptius vojvoda, filius Georgii, filius Isani, accipit donationem castri Dresnich a Carolo rege. Mentio N. adoles. Comitis Joannis Neliptii de Tignino et Valislava eius matere ibique t. m. castra *Unac*, Počitelj, Srb, Osik *ad manus regis . . . libere resignans* et castrum Signiense (Sinj), Brez cum pertinentiis in Cetina et castrum *Clissie* assignans regi“. *Bullettino*, knj. IV. str. 86. Pored svega toga, što je gotovo izvan svake sumnje, da se tu radi o dvije isprave, t. j. o darovnici na Drežnik od 11. oktobra 1322. (koja nam je inače poznata, vidi naprijed bilješku 4. na str. 34) i po svoj prilici o darovnici kralja Lauša na Sinj (*Starine* knj. 25,

g. 1323. kad je uzeo Knin, onda je Nelipić i Unac natrag osvojio, pa s toga sada ban Mikac i udara na taj grad. Iz toga vidimo, da je Mikac u Hrvatskoj našao neprijatelja u vojvodi Nelipiću i njegovim saveznicima. Unac je pao, a po tom je Mikac ban za cijelo pokušao sreću i na Kninu, no bezuspješno ili, kako Miha Madijev kaže, „videns se quod habere non potest suum intentum de castris Croatiae“. Po Mihinim riječima bilo je putovanje banovo mirno; ali Mikac ban ga dne 8. septembra iste godine ovako opisuje: „ . . . dum pro exaltatione sacre corone regie maiestatis pro recuperandis iuribus regalibus in *Croaciam manu armata* intrare voluissemus et filii Kuriaci scilicet Budizlaus, Paulus et Gregorius, nec non Nelepicius gener eorum notorii infideles et emuli regie maiestatis collecto exercitu nobiscum prelium habendo, *nos crudeliter devicissent*“¹. Ovim se mjestom najljepše dokazuje pristranost Mihina: iz mržnje na Hrvate on prosto prešućuje poraz kraljevih interesa, kao što redovito ne će nikad da zna za sudjelovanje Venecije kod sviju smutnja, o kojima pripovijeda.

Posljednja vijest Mihina, što se tiče hrvatske istorije, jeste predaja grada Spljeta vlasti mletačkoj godine 1327. Taj nam događaj potvrđuju mletačke službene isprave. Dne 14. augusta zaključivši gradsko vijeće, da se preda pod zaštitu mletačku, ne bi li tako jednom dočekao grad mirne dane. Poslanici općinski po tom sklope s republikom 18. septembra ugovor, koji onda 3. oktobra jednoglasno odobri općinsko vijeće². Vidjeli smo, da je kod toga posla sudjelovao sam pisac, ali on to nijednom riječcom ne ističe; šta više, on se o čitavoj stvari tako kratko i lapidarno izražava, kao da ga se ništa i ne tiče.

---

str. 320 od 21. nov. 1345.), ipak je sigurno, da je Unac bio u vlasti vojvode Nelipića i njegova roda. Kako ga Nelipićev sin Ivan g. 1345. vraća zajedno s Kninom kralju Laušu natrag, držim, da ga je već kratko vrijeme držao Karlo Roberto.

¹ *Nagy*: Cod. dipl. andeg. II. str. 255. Prema tome ima se bojište tražiti na putu do Knina kroz Krbavu, jer je tu bilo sjedište vlasti Kurjakovića i Nelipića.

² *Ljubić*: o. c. str. 368—372 i III. str. 440—441. Ljubić je krivo datirao ispravu dne 18. kolovoza mjesto *rujna*, jer g. 1327. padao je 18. august u utorak, a 18. sept. u petak, kako treba, jer se u diplomu jasno kaže „*die veneris decimo octavo mensis septembris*“. Čudim se, što Gruber (str. 31) nije to opazio.

Tako sam iscrpno i kritički prikazao sadržaj Mihina djela. Lasno je odmah primijetiti, da mu prava vrijednost tek onda izbija na vidik, kad ga isporučimo i popunimo s pristupnim nam diplomatskim materijalom. Onaj priprosti i pobrkani Miha Madijev postaje tako vrelo prvoga reda, jer bez njega ne bismo nikad iz samih isprava, što ih za sada poznajemo, dobili prave slike o događajima u dalmatinskoj Hrvatskoj u prvim decenijama XIV. vijeka. Treba dakako još prikričati, da baš tim isporučivanjem otkrivamo ono ekskluzivno dalmatinsko autonomističko stanovište njegovo, koje bi istoriju inače lako moglo zavesti na krivo shvaćanje stvari: ban Mladen izlazio bi prosto kao silnik, a knez Juraj i vojvoda Nelipić kao smutljivci. Svakako treba da smo zahvalni našem Mihi i na takovoj radnji, a kamo sreće, da nam je čitava došla u ruke; za cijelo bi nam onda bila dalja akcija gospode hrvatske do godine 1348. jasnija i razumljivija.
